

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Сумська філія
Кафедра соціально-економічних дисциплін

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право (право)

Суми 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою
Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-економічних дисциплін Протокол
від 25.06.2024р. № 23

Розробник:

завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС,
кандидат економічних наук, доцент Лук'янихіна О.А.

Рецензенти:

1. Декан факультету технічних систем та енергоефективних технологій Сумського державного університету, кандидат технічних наук, професор Гусак О.Г.
2. Завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент Панасюк О.В.

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр №1							
Тема № 1: Сутність, основні поняття та категорії безпеки життєдіяльності	10	2	-	2	-	6	
Тема № 2: Людина як елемент системи «Людина-життєве середовище»	10	2	-	4	-	4	
Тема № 3: Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	12	2	-	4	-	6	
Тема № 4: Техногенні небезпеки та їхні наслідки	14	4	-	4	-	6	
Тема № 5: Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.	12	2	-	4	-	6	
Тема №6: Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх наслідків	12	2	-	4	-	6	
Тема №7: Організаційно-правовий механізм запобігання надзвичайним ситуаціям та усунення їх наслідків	10	2	-	2	-	6	
Тема №8: Надання першої долікарської допомоги потерпілим в життєвих та надзвичайних ситуаціях	10	-	-	4	-	6	
Всього за семестр №1:	90	16	-	28	—	46	залік

2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр №1							
Тема № 1: Сутність, основні поняття та категорії безпеки життєдіяльності	12	2	-		-	10	
Тема № 2: Людина як елемент системи «Людина-життєве середовище»	10		-	2	-	8	
Тема № 3: Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	12		-		-	12	
Тема № 4: Техногенні небезпеки та їхні наслідки	12	2	-		-	10	
Тема № 5: Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.	10		-	2	-	8	
Тема №6: Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх наслідків	10		-	2	-	8	
Тема №7: Організаційно-правовий механізм запобігання надзвичайним ситуаціям та усунення їх наслідків	12-	2	-		-	10	
Тема №8: Надання першої долікарської допомоги потерпілим в життєвих та надзвичайних ситуаціях	12	-	-	2	-	10	
Всього за семестр №1:	90	6	-	8	—	76	залік

3. Методичні вказівки до практичних занять

Тема №1: Сутність, основні поняття та категорії безпеки життєдіяльності

Практичне заняття 1 (д.ф.н.) Сутність, основні поняття та категорії безпеки життєдіяльності

Навчальна мета заняття: знати суть безпеки життєдіяльності, її задачі, функції, а також основні поняття та категорії; вміти визначати місце безпеки життєдіяльності в системі сучасних наук.

Час проведення - 2 год. Місце проведення - навчальна аудиторія.

Навчальні питання

1. Сутність, задачі, основні етапи розвитку безпеки життєдіяльності.
2. Основні поняття та визначення безпеки життєдіяльності.
3. Місце безпеки життєдіяльності у системі сучасних наук.
4. Класифікація небезпечних та шкідливих факторів.
5. Надзвичайні ситуації: їх ознаки, види та рівні.
6. Теорія небезпеки та ризику.

Література :

- Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
3. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658р. № 1400. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
4. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368 (Офіційний вісник України, 2004 р., № 12, ст. 740; 2009 р., № 24, ст. 800; 2013 р., № 41, ст. 1477). // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF#Text>
5. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
6. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац.. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.

Додаткова

1. Безпека людини у сучасних умовах: монографія / В.В. Березуцький, Н.Л.

- Березуцька, А.О. Богодист та ін.; за заг. ред. проф. В.В. Березуцького. Харків: ФОП Мезіна В.В., 2018. 208 с., С.8-22 URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/34933>.
2. Безпека життєдіяльності: Навчально-методичний посібник / [Укладачі: В.І. Кошель, Г.П. Сав'юк, Б.С. Дзундза]. Івано-Франківськ: НАІР, 2015. 107 с. URL: https://kb.g.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/51/2018/04/Kurs_Lektsij_BGD_2015-_new.pdf
  3. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Применко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhkhzhkyaoersfkhk-Iatsuszyeshch.pdf>
  4. Лук'янихіна О.А. Екологічна безпека та екологічний ризик. Екологічний менеджмент на підприємстві [розділ підр.]/ Менеджмент для магістрів: підручник/ За ред. проф. О.Ф.Балацького та проф. О.М.Теліженка. Суми: ВТД "Університетська книга", 2013. Т. 2. 619с., С.492-510 (Гриф МОН, лист №14.4/18-Г-2924 від 30.12.2008р.)
  5. Мягченко О. П.М 99 Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Miahchenko_Oleksandr/Bezpeka_zhyttiedialnosti_liu_dyny_ta_suspilstva.pdf?PHPSESSID=eb84590d847f57123690b02c8fd2ef24

Інформаційні ресурси в інтернеті

<http://dsns.gov.ua> – Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

План проведення заняття

I. Вступ: 15 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття.

II. Основна частина: 65 хвилин.

Розпочати заняття необхідно з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

При розкритті першого питання студенти повинні висвітлити сутність, задачі, а також розглянути основні етапи розвитку безпеки життєдіяльності.

Особливу увагу слід звернути на те, що безпека життєдіяльності охоплює життя і діяльність людини у взаємодії з навколишнім (природним та штучним) середовищем, це наука про загальну стратегію виживання та розвитку людства на різних рівнях прояву людського буття в залежності від стану навколишнього природного та техногенного середовища, шляхів людської діяльності та світогляду, державної політики та міжнародних принципів співіснування та розвитку, яка вивчає загальні закономірності виникнення небезпек для життя і здоров'я людини та визначає шляхи, засоби та заходи щодо їхнього запобігання, подолання та зменшення негативних наслідків в разі виникнення НС, аварій, катастроф.

При висвітленні другого питання необхідно виокремити основні поняття та визначення безпеки життєдіяльності (життя, діяльність, життєдіяльність, безпека, небезпека, ризик), з'ясувати їх місце у вивченні безпеки життєдіяльності.

У третьому питанні потрібно розкрити місце безпеки життєдіяльності у системі сучасних наук, її зв'язок із гуманітарним (філософія, теологія, лінгвістика); природничими (математика, фізика, хімія, біологія); інженерними (опір матеріалів, інженерна справа, електроніка); науками про людину (медицина, психологія, ергономіка, педагогіка); науками про суспільство (соціологія, економіка, право) науками.

Розглядаючи четверте питання, потрібно розуміти, що джерелами (носіями) небезпек є природні процеси та явища, елементи техногенного середовища, людські дії, що криють у собі загрозу небезпеки. Небезпеки існують у просторі й часі та реалізуються у вигляді потоків енергії, речовини та інформації. Саме на цьому і ґрунтується класифікація небезпечних факторів. За характером та природою впливу всі небезпечні та шкідливі фактори поділяються на: фізичні, хімічні, біологічні та психо-фізіологічні. Саме цю класифікацію студенти повинні опрацювати.

При підготовці п'ятого питання студенти повинні усвідомити, що у безпеці життєдіяльності суттєвою є класифікація небезпек життєдіяльності людства за джерелами походження, згідно з якою всі небезпеки поділяються на чотири групи: природні, техногенні, соціально-політичні та комбіновані. А за Кодексом цивільного захисту класифікація надзвичайних ситуацій така: природні, техногенні, соціальні і воєнні. Крім того, важливий поділ надзвичайних ситуацій за рівнями (за критеріями масштабів руйнувань і втрат).

Шосте питання охоплює дослідження поняття ризик як кількісної оцінки небезпеки або частоти реалізації небезпеки та концепції допустимого ризику як такого рівня ризику, який суспільство спроможне забезпечити у цей час, виходячи з рівня життя, соціально-політичного та економічного становища, розвитку науки та техніки.

Після розгляду теоретичних питань перевіряється виконання самостійної роботи, заслуховуються доповіді студентів з їх обговоренням, проводиться тестовий контроль знань.

III. У заключній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми, а також пояснюється завдання на наступну тему практичного заняття.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента

(при виконанні завдання обов'язково зазначати джерело, котрим Ви користувалися):

1. Законспектувати і вивчити питання

1. Занотуйте у вигляді таблиці характеристику груп факторів: фізичних, хімічних, біологічних, психо-фізіологічних.

Назва факторів	Характерні особливості і складові
фізичні	

хімічні	
біологічні	
Психо-фізіологічні	

2.Запропонуйте механізм (способи, інструменти, суб'єкти, інституції) забезпечення безпеки на різних її рівнях

Індивідуальна безпека	
Потеби (індивідуальні)	Механізм забезпечення
Колективна безпека	
Потеби (колективні, суспільні)	Механізм забезпечення

3.Внесіть у таблицю порогові значення показників ознак надзвичайних ситуацій, представлених у таблиці, користуючись текстом Наказу МВС України від 06.08.2018 № 658р. № 1400. «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій і зазначте вид НС:

	Ознака і її суть	Порогове значення показника ознаки, одиниці вимірювання	Вид НС (техногенного, природного, соціального характеру)
1	<ul style="list-style-type: none"> - Лісова пожежа верхова (низова) на площі - Лісова пожежа верхова (низова) на площі для заповідних територій та об'єктів особливого природоохоронного значення - Лісова пожежа верхова (низова) на площі для території зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення 		
2	Загибель, отруєння або травмування людей внаслідок вибухів та пожеж (у тому числі внаслідок отруєння чадним газом) у спорудах житлового призначення (побутові пожежі)		
3	Загибель або травмування людей (персоналу) внаслідок аварій, катастроф, аварійних подій (крім випадків ДТП), інших небезпечних подій (у тому числі нещасних випадків)		
4	Вибух (пожежа) під час руху транспортного засобу з вибухонебезпечними (легкозаймистими) речовинами, НХР або нафтопродуктами (з пошкодженням ємностей (цистерна, контейнер, упаковка тощо) небезпечного вантажу)		
5	Зупинка електроенергетичної станції в опалювальний		

	період внаслідок аварії на основному устаткуванні: - потужністю від 4 до 50 МВт - потужністю від 51 до 115 МВт - потужністю від 116 до 500 МВт		
6	Однотиме отруєння людей з одного колективу внаслідок споживання продуктів харчування або води: - ботулізм - токсиканти одного виду - дикорослі гриби та рослини або комбінація токсикантів двох і більше видів		
7	Зникнення або викрадення небезпечних хімічних речовин (НХР), що можуть створити або створюють фактори ураження для персоналу об'єкта, населення або інших об'єктів навіколишнього середовища: - для НХР 1 класу небезпеки - для НХР 2 класу небезпеки - для НХР 3 класу небезпеки - для НХР 4 класу небезпеки		
8	Перебування від 10 осіб на крижині, що дрейфувала у відкритому морі, водосховищі або річці, що обумовило залучення сил та засобів формувань цивільного захисту		

2.Скласти словник термінів до теми.

Життя, діяльність, життєдіяльність, безпека, небезпека, надзвичайна ситуація, рівні НС, небезпечний фактор, шкідливий фактор, вражаючий фактор, ризик, допустимий ризик.

3.Написати анотацію наукової статті*(пишеться студентом у кількості 1 на семестр).

4.Опрацюйте тестові завдання:

1. Наука про комфортну й безпечну взаємодію людини з середовищем, у якому вона перебуває – це:

- а) безпека життєдіяльності;
- б) ергономіка;
- в) екологія;
- г) охорона праці;
- д) біологія.

2. Збалансований, за експертними оцінками, стан людини, соціуму, держави, природних, антропогенних систем, тощо – це:

- а) синергія;
- б) адаптація;
- в) безпека;
- г) гомеостаз.
- д) симбіоз.

3. До наук про безпеку належать:

- а) природничі, гуманітарні, інженерні, науки про людину та суспільство;
- б) виключно гуманітарні та природничі ;
- в) виключно інженерні науки та науки про людину та суспільство;
- г) виключно природничі, гуманітарні та технічні науки;
- д) природничі, технічні науки та науки про людину і суспільство.

4. Небезпека - це:

- а) негативна властивість живої матерії, що здатна спричиняти шкоду самій матерії: людям, природному середовищу, матеріальним цінностям;
- б) негативна властивість живої та неживої матерії, що здатна спричиняти шкоду самій матерії: людям, природному середовищу, матеріальним цінностям;
- в) негативна властивість неживої матерії, що здатна спричиняти шкоду самій матерії: людям, природному середовищу, матеріальним цінностям.

5. Теза «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди» проголошена у статті Конституції:

- а) 49;
- б) 50;
- в) 27;
- г) 43.

6. Що таке життєдіяльність?

- а) можливість людини безпечно працювати, жити, існувати;
- б) властивість людини не просто діяти в життєвому середовищі, яке її оточує, а процес збалансованого існування індивіда, групи людей, суспільства і людства в єдності їхніх життєвих потреб і можливостей.
- в) здатність людини до вільного вибору виду діяльності в поєднанні з існуванням в навколишньому середовищі.

7. Небезпеки за джерелами походження, поділяються на групи:

- а) природні, техногенні, соціальні, воєнні;
- б) соціальні та політичні, екологічні, антропогенні;
- в) техногенні, антропогенні та комбіновані;
- г) природні, техногенні, антропогенні.

8. Види НС за походженням:

- а) природного, техногенного, соціально-політичного та воєнного характеру;
- б) природного, техногенного, територіального та воєнного характеру;
- в) екологічного, техногенного, антропогенного та воєнного характеру

9. До техногенних небезпек належать:

- а) війна, тероризм, глобальна злочинність, алкоголізм, тютюнопаління;
- б) порушення озонового шару, кислотні опади, запустелювання;
- в) епідемії інфекційних захворювань, наркоманія;
- г) забруднення атмосфери в містах, забруднення міських приміщень, забруднення питної води.

10. За характером та природою впливу усі небезпечні та шкідливі фактори поділяються на:

- а) фізичні, біологічні, атмосферні опади, стічні води (промислові та господарчі), скиди нафтопродуктів водного транспорту,
- б) психо-фізіологічні, промислові води, гербіциди та міндобрива;
- в) хімічні, фізичні, біологічні, психо-фізіологічні.

11. Чинник життєвого середовища, який за певних умов завдає шкоди як людям, так і системам життєзабезпечення людей, призводить до матеріальних збитків, – це:

- а) шкідлива умова;

- б) шкідливий фактор;
- в) природний фактор;
- г) небезпечна умова.

12. Що таке соціальний ризик?

- а) ризик групи людей;
- б) суспільний ризик;
- в) індивідуальний ризик;
- г) ризик заради ризику.

13. Кількісна оцінка небезпеки це:

- а) таксономія;
- б) ризик;
- в) номенклатура;
- г) ймовірність.

14. Частота реалізації небезпеки – це:

- а) ризик;
- б) аварія;
- в) кількість фактичних проявів небезпеки;
- г) кількість теоретичних проявів небезпеки;
- д) надзвичайна ситуація.

15. Рівні НС залежно від обсягів наслідків, заподіяних надзвичайною ситуацією, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необПланих для їх ліквідації поділяють на:

- а) глобальний, державний, місцевий, об'єктовий;
- б) державний, регіональний, місцевий, об'єктовий;
- в) державний, обласний, районний, місцевий;
- г) державний, регіональний, об'єктовий.

Теми рефератів

1. Історичний процес розвитку безпеки життєдіяльності як науки.
2. Ергономіка: сутність, розвиток, роль у забезпеченні безпеки життєдіяльності.
3. Класифікація небезпек – перший крок до забезпечення безпеки людини.
4. Ризик, як фактор потенційної небезпеки.

Тема №2: Людина як елемент системи «Людина-життєве середовище»

Практичне заняття 2-3 (д.ф.н.), практичне заняття 1 (з.ф.н.).

Людина як елемент системи «Людина-життєве середовище»

Навчальна мета заняття: знати сутність середовища життєдіяльності людини, дослідити особливості взаємодії людини з біосферою в цілому та окремими її компонентами, духовні, фізіологічні та психологічні особливості людини і їх значення у безпеці життєдіяльності.

Час проведення – 4 год. (д.ф.н.), 2 год. (з.ф.н.)

Місце проведення - навчальна аудиторія.

Навчальні питання до ПЗ2

1. Середовище життєдіяльності людини: сутність, види.
2. Система «людина – життєве середовище» та її компоненти.
3. Фізіологічні особливості людини. Основні аналізатори безпеки життєдіяльності: види, будова, значення.

Навчальні питання до ПЗ 3

4. Психологічні особливості людини. Нервова система
5. Психічне здоров'я на роботі.
6. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки.

Література:

Основна

1. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнко ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с.
URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>

Додаткова

1. Безпека життєдіяльності: Навчально-методичний посібник / [Укладачі: В.І. Кошель, Г.П. Сав'юк, Б.С. Дзундза]. Івано-Франківськ: НАІР, 2015. 107 с.
URL: https://kbg.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/51/2018/04/Kurs_Lektsij_BGD_2015-new.pdf
2. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Примєнко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhhkhzhekyaoersfkhk-Iatsuszyeshch.pdf>
3. Безпека людини у сучасних умовах: монографія / В.В. Березуцький, Н.Л. Березуцька, А.О. Богодист та ін.; за заг. ред. проф. В.В. Березуцького. Харків: ФОП Мєзіна В.В., 2018. 208 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/34933>.
4. Березуцький В.В. Основи професійної безпеки та здоров'я людини : підручник / В.В. Березуцький [та ін.] ; під ред. проф. В.В. Березуцького. Харків : НТУ "ХПІ", 2018. 553 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/37199/1/Book_2018_Berezutskyi_Osnovy_prof_bezpeky.pdf
5. Зубар Н.М. Основи фізіології і гігієни харчування: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 336 с. URL: http://boguslav-vpusp.net.ua/images/Files-2018/Osnovu_fiziologii_N.Zubar.pdf
6. Конфліктологія : навч. посіб. / А.І. Берлач, В.В. Кондрюкова, В.О. Криволапчук, О.Г. Поліщук; ОДУВС вид. 2-ге, доповн. Одеса : ОДУВС, 2010. 162 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/310/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>
7. Платковська, О. В. Негативні психоемоційні стани та їх корекція в персоналі правоохоронних органів / О. В. Платковська // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 берез. 2020 р.) / МВС

України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 214-216. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8988>

Інформаційні ресурси в інтернеті

Як пережити кризу і зберегти спокій (Офіційний сайт ДСНС) URL: <https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki/diyi-naselennya-v-umovax-nadzvicainix-situacii-vojenного-xarakteru>

План проведення заняття

I. Вступ: 15 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття.

II. Основна частина: 65 хвилин.

Розпочати заняття Необхідно з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

При розкритті першого питання студенти повинні зрозуміти сутність поняття середовище життєдіяльності людини та його види: природне середовище, соціальне, соціально-політичне середовище; техногенне середовище. Досліджуючи техногенне середовище, потрібно знати, що воно, в свою чергу, поділяється на побутове і виробниче середовище. Потрібно також з'ясувати, які параметри характеризують виробниче середовище, а які побутове і які небезпеки можуть очікувати людину у цих сферах.

Друге питання тісно пов'язане із теорією систем і системним аналізом. Системою, яка вивчається у безпеці життєдіяльності, є система «людина - життєве середовище». Особливу увагу при вивченні другого питання слід звернути на те, що хоча основним об'єктом вивчення безпеки життєдіяльності є зв'язки у системі «людина - життєве середовище», у центрі уваги перебуває людина як самоціль розвитку суспільства. Життєве середовище – другий елемент системи «людина – життєве середовище». Людина є елементом багатьох систем, формуються відповідні рівні цих систем, такі як: мікроколектив(сім'я), колектив мешканців будинку, мікроколектив. Потрібно розглянути основні небезпеки, які формуються на цих рівнях

Як взаємодіє людина (поліцейський) у системі «людина-машина». Які особливості такої взаємодії мають значення для виконання службових обов'язків.

У третьому питанні потрібно розкрити сутність і складові поняття фізіологічні особливості організму людини, які є важливими саме для забезпечення її життєдіяльності: Потрібно знати характеристика основних аналізаторів безпеки життєдіяльності - зорового, слухового, шкірного, або тактильного, аналізатора внутрішніх органів, або вісцерального аналізатора. Також важливо розуміти, які небезпеки можна ідентифікувати за допомогою кожного аналізатора.

Розглядаючи четверте питання, потрібно розуміти сутність і види психологічних особливостей людини. Серед них потрібно зупинитись на

вивченні таких як: психіка, атрибути людини: стать, вік, темперамент, риси людини: інтелект, відповідальність, характер, якості людини: відчуття, сприйняття, мислення, пам'ять, емоції; види рухових реакцій.

П'яте питання передбачає дослідження поняття психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Потрібно розібратися, що представляє собою стрес, чому він є небезпечним, які реакції людини на стрес і чому це так важливо для забезпечення питань безпеки.

Після розгляду теоретичних питань перевіряється виконання самостійної роботи, заслуховуються доповіді студентів з їх обговоренням, проводиться тестовий контроль знань.

III. У заключній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми, викладач оголошує інформацію про отримані на занятті оцінки, а також пояснює завдання на наступну тему практичного заняття.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента (при виконанні завдання обов'язково зазначати джерело, котрим Ви користувалися):

1. Законспектувати і вивчити питання:

1. Динаміка працездатності людини протягом доби: потрібно описати біоритми (циркадні або добові ритми) і їх значення для безпеки працездатності людини. Занотуйте у таблиці характеристики активності та працездатності людини відповідно до часу доби і реакції організму у відповідний час. Яка роль гормонів у цьому процесі?

Години доби	Характеристика стану організму, роботи внутрішніх органів та працездатності
24 година ночі - 4 година ранку	
4-6 години ранку	
6-12 години ранку	
12-16 години дня	
16-18 години дня	
18-21 години вечора	
21-24 години вечора	

--	--

1. Занотуйте перелік небезпек (скласти самостійно), що є характерними для побутового середовища людини, а які для техногенного - з точки зору виконання службових обов'язків працівника правоохоронних органів.
2. Принципи ергономіки для підвищення безпеки праці (використання кольору у робочій зоні).
3. Характеристика чинників небезпеки у роботі
4. Стрес. Фактори, що викликають стрес у роботі працівника правоохоронних органів
5. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Стресові стани у людей, що знаходяться в районі НС.

2. Скласти словник термінів до теми (якщо поняття зустрічались по тексту, їх 2-ий раз писати непотрібно).

середовище життєдіяльності людини, природне середовище, аналізатори безпеки життєдіяльності, психіка, атрибути людини: стать, вік, темперамент, риси людини: інтелект, відповідальність, характер, якості людини: відчуття, сприйняття, мислення, пам'ять, емоції; види рухових реакцій, стрес, психічні стани, психічні процеси, психічні властивості.

3. Написати анотацію наукової статті (готується студентом у кількості 1 на семестр).

4. **Опрацюйте тестові завдання.**

1. Виберіть складові навколишнього середовища:

- а) біосфера, атмосфера, космос;
- б) гідросфера, атмосфера, космос;
- в) гідросфера, літосфера, атмосфера;
- г) стратосфера, літосфера, космос.

2. Середовище проживання людини, що містить сукупність житлових будівель, споруд спортивного і культурного призначення, а також комунально-побутових організацій та установ – це:

- а) побутове середовище;
- б) виробниче середовище;
- в) життєве середовище;
- г) техногенне середовище.

3. Середовище, у якому людина здійснює свою трудову діяльність – це:

- а) виробниче середовище;
- б) життєве середовище;
- в) побутове середовище;
- г) навколишнє середовище.

4. Середовище проживання людини, що містить сукупність житлових будівель, споруд спортивного і культурного призначення, а також комунально-побутових організацій і установ, називають:

- а) побутове середовище;
- б) виробниче середовище;
- в) житлово-комунальне середовище;
- г) соціально-політичне середовище.

5. Розмір житлової площі на людину, ступінь електрифікації та газифікації житла, наявність централізованого опалення, наявність холодної та гарячої води, рівень розвитку громадського транспорту – є параметрами:

- а) житлово-комунального середовища;
- б) соціально-політичного середовища;
- в) побутового середовища;
- г) виробничого середовища.

6. Виберіть ті характеристики, що характеризують виробниче середовище:

- а) ступінь електрифікації та газифікації житла, обсяги виробництва, кількість працівників, продуктивність праці, енергоємність, відходи виробництва;
- б) наявність централізованого опалення, наявність холодної та гарячої води, рівень розвитку громадського транспорту, кількість працівників, продуктивність праці;
- в) розмір житлової площі на людину, ступінь електрифікації та газифікації житла, відходи виробництва;
- г) вид продукції, яка виробляється, обсяги виробництва, кількість працівників, продуктивність праці, енергоємність, сировинна база, відходи виробництва;

7. Здатність мозку відображати об'єктивну дійсність у формі відчуттів, уявлень, думок та інших суб'єктивних образів об'єктивного світу, це:

- а) психічний стан;
- б) психіка;
- в) психічні властивості;
- г) пам'ять.

8. Відображення порівняно тривалих душевних переживань, що впливають на життєдіяльність людини (настрій, депресія стрес), це:

- а) психічні стани;
- б) психічні процеси;
- в) психічні властивості;
- г) пам'ять.

9. Сталі душевні якості, що утворюються у процесі життєдіяльності людини і характеризують її здатність відповідати на певні дії адекватними психічними діями (темперамент, характер, здібності, інтелект), це:

- а) психічний стан;
- б) психічні процеси;
- в) психічні властивості;
- г) психіка.

10. Темперамент належить до:

- а) атрибутів людини;
- б) якостей людини;

в) рис людини.

11. Короткочасні процеси отримання, переробки інформації та обміну нею (пам'ять, мислення, воля), це:

- а) психічний стан;
- б) психічні процеси;
- в) психічні властивості;
- г) психіка.

12. Сукупність взаємодіючих утворень периферичної і центральної нервової системи, які здійснюють сприймання та аналіз інформації про явища, що відбуваються у навколишньому середовищі, так і всередині самого організму – це:

- а) нервова система;
- б) психіка;
- в) аналізатори;
- г) темперамент.

13. Здібності належить до:

- а) атрибутів людини;
- б) якостей людини;
- в) рис людини.

14. Інтелект, відповідальність, характер відносять до:

- а) атрибутів людини;
- б) якостей людини;
- в) рис людини.

15. Емерджентність як одна із властивостей системи «Людина-життєве середовище», означає:

- а) складність соціо-технічних систем;
- б) взаємозалежність властивостей системи від кількості елементів, що її утворюють;
- в) наявність властивостей, які притаманні конкретно визначеній системі з притаманною виключно їй сукупності елементів;
- г) наявність властивостей, які притаманні конкретно визначеній системі з певним набором елементів, що відрізняється (є більшою) від суми властивостей її складових.

16. Здатність людини фіксувати, зберігати і відтворювати інформацію, досвід (знання, навички, вміння, звички) – це:

- а) пам'ять;
- б) мислення;
- в) інтелект;
- г) характер.

17. Психічні процеси, що відображають особисту значущість та оцінку зовнішніх і внутрішніх ситуацій для життєдіяльності людини у формі переживання:

- а) афект;
- б) мислення;
- в) сприйняття;
- г) емоції.

18. Працездатність людини і реакція на небезпеку найнижча, що призводить до помилок і збільшення ймовірності прояву небезпек:

- а) з 6-ї по 12-ту годину ранку;
- б) з 12 години ночі до 4-ї години ранку;
- в) з 12 години до 18-ї години ;
- г) з 18-ї години по 22-гу годину.

19. Суб'єктивне сприйняття рівня шуму у робочій зоні підвищують кольори:

- а) зелений і синій;
- б) білий і сірий;
- в) червоний і помаранчевий;
- г) коричневий і зелений.

20. Суб'єктивне сприйняття рівня шуму у робочій зоні знижують кольори:

- а) зелений і синій;
- б) білий і сірий;
- в) червоний і помаранчевий;
- г) коричневий і зелений.

Теми рефератів

1. Середовище життєдіяльності людини, його характеристика, оптимальні та допустимі параметри з точки зору забезпечення життєдіяльності людського організму.
2. Комп'ютер у робочому середовищі працівника правоохоронних органів: режими безпечного користування.
3. Здоровий спосіб життя як запорука працездатності.
4. Роль біоритмів у забезпеченні життєдіяльності людини.
5. Ергономіка: сутність, роль у забезпеченні безпеки життєдіяльності.
6. Працездатність людини, фактори та умови її забезпечення.
7. Психофізіологічний стан людини та вплив на нього наркотичних, лікарських та інших речовин.
8. Пам'ять людини: види, методи збереження і покращення.
9. Методи підвищення стресостійкості людини на роботі.
10. Здоров'я людини як показник якості навколишнього середовища.

Тема №3: Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки

Практичне заняття 4-5 (д.ф.н.) Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки

Навчальна мета заняття: дослідити характерні особливості і наслідки проявів природних загроз, їх дію на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки, алгоритми поведінки людей у цих НС.

Час проведення – 4 год. Місце проведення - навчальна аудиторія

Навчальні питання

1. Природні загрози: сутність, види.
2. Геологічні процеси і явища.

3. Метеорологічні процеси і явища.
4. Гідрологічні процеси і явища.
5. Пожежі у природних екосистемах
6. Біологічні небезпеки.

Необхідне обладнання – ноутбук, мультимедійний проектор, екран.

Література:

1. ДСТУ 2272-2006 „Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять”. URL: https://ammokote.com/wp-content/uploads/2020/08/DSTU_2272_2006.pdf
2. ДСТУ EN ISO 7010:2019 (EN ISO 7010:2012; A1:2014; A2:2014; A3:2014; A4:2014; A5:2015; A6:2016; A7:2017, IDT; ISO 7010:2011; Amd 1:2012; Amd 2:2012; Amd 3:2012; Amd 4:2013; Amd 5:2014; Amd 6:2014; Amd 7:2016, IDT) Графічні символи КОЛЬОРИ ТА ЗНАКИ БЕЗПЕКИ Зареєстровані знаки безпеки. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_en_iso_7010_2019.pdf
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № **254к/96-ВР**. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
5. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України № 4004-XII від 24 лютого 1994 року. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004> Про питну воду та питне водопостачання: Закон України № 2918-III від 10 січня 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 року №1264-XII. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
7. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України № 2918-III від 10 січня 2002 року. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>
8. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : Постанова Кабінету Міністрів України; План, Перелік від 14.03.2018 № 223 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/223-2018-%D0%BF>
9. Про затвердження Технічного регламенту знаків безпеки і захисту здоров'я працівників: Постанова КМУ від 25 листопада 2009 р. № 1262 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-2009-%D0%BF#Text>
10. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні : Наказ МВС України Форма від 30.12.2014 № 1417. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>
11. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
12. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі

- та небезпечні події Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22.08.2016 № 859 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 р. за № 1254/29384
13. ДК 019:2010. Класифікатор надзвичайних ситуацій. На заміну ДК 019-2001 ; Чинний від 2011-01-01. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>
  14. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнко ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
  15. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Применко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhkhzhckyaorsfkhk-latsuszyeshch.pdf>
  16. Лук'янихіна О.А., Афанасенко М.О. Пожежі у природних системах: стан та методи запобігання. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України*: VI Всеукраїнська заочна науково-практична конференція (м. Київ, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 28 квітня 2020 року). К., 2020. С. 98.
  17. Лук'янихіна О.А. Екологічна безпека та екологічний ризик. Екологічний менеджмент на підприємстві [розділ підр.]/ Менеджмент для магістрів: підручник/ За ред. проф. О.Ф.Балацького та проф. О.М.Теліженка. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2013. Т. 2. 619с., С.492-510 (Гриф МОН, лист №14.4/18-Г-2924 від 30.12.2008р.)
  18. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Miahchenko_Oleksandr/Bezpeka_zhyttiedialnosti_liudyny_ta_suspilstva.pdf?PHPSESSID=eb84590d847f57123690b02c8fd2ef24
  19. <http://dsns.gov.ua> – Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).
  20. Небезпеки природного характеру (Офіційний сайт ДСНС) URL: <https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki-1/nebezpeki-prirodnogo-xarakteru>

План проведення заняття

I. Вступ: 10 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

II. Основна частина: 70 хвилин.

II. Заняття проводиться бригадним методом, за тиждень-два студенти розподіляються на 5 бригад, кожній з яких видається окреме завдання: дослідити і вивчити окремий вид надзвичайних ситуацій природного походження:

1 бригада (ПЗ 4) – геологічні процеси і явища: характеристика, способи і механізми зменшення негативних наслідків, статистика та приклади по Україні;

2 бригада (ПЗ 4) – метеорологічні процеси і явища характеристика, способи і механізми зменшення негативних наслідків, статистика та приклади по Україні;

3 бригада (ПЗ 4) – гідрологічні процеси і явища характеристика, способи і механізми зменшення негативних наслідків, статистика та приклади по Україні;

4 бригада (ПЗ 5) – пожежі у природних екосистемах характеристика, способи і механізми зменшення негативних наслідків, статистика та приклади по Україні;

5 бригада (ПЗ 5) – біологічні небезпеки: характеристика, способи і механізми зменшення негативних наслідків, статистика та приклади по Україні.

Презентації повинні бути підготовлені самостійно і обов'язково містити слайди з такою інформацією:

коротка характеристика явища,
статистика по Україні, найбільш видатні явища, що сталися в Україні,
конкретні рекомендації щодо запобігання і дій в умовах тих ситуацій.

Для довідки можна користуватися матеріалами сайту ДСНС України:

Рекомендації щодо дій населення у надзвичайних ситуаціях -

<https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki>.

Інформаційно-аналітична довідка про надзвичайні ситуації в Україні, що сталися упродовж року URL:<https://dsns.gov.ua/uk/operational-information/nadzvicaini-situaciyi-v-ukrayini-2/dovidka-za-rik>.

Небезпеки природного характеру (Офіційний сайт ДСНС) URL:
<https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki-1/nebezpeki-prirodnogo-xarakteru>

Кожна бригада на основі вивчення 3-ї теми курсу готує презентацію і обирає доповідача та співдоповідача. Підготовлену презентацію за заданою темою мала група представляє на навчальному занятті. Відповідно оформлені паперові варіанти доповідей і файл презентації здають викладачеві на перевірку.

При розкритті першого питання студенти повинні розуміти сутність понять «стихійне лихо», «природні загрози».

При висвітленні другого питання необхідно виокремити сутність й основні складові геологічних процесів і явищ (виверження вулканів, землетруси, зсуви, селі), їх особливості, порядок дій, навести статистику по Україні.

У третьому питанні потрібно розкрити сутність й основні складові метеорологічних процесів і явищ (урагани, зливи, ожеледі, блискавки) їх особливості, порядок дій, навести статистику по Україні.

Розглядаючи четверте питання, потрібно розкрити сутність й основні складові гідрологічних процесів і явищ (повені, снігові лавини, шторми), їх особливості, порядок дій населення у таких ситуаціях, навести статистику по Україні.

При підготовці п'ятого питання студенти повинні усвідомити, що велике місце займають пожежі у природних екосистемах, їх види і особливості, порядок дій, навести статистику природних пожеж за областями України, наслідки цих явищ.

Шосте питання охоплює дослідження біологічних небезпек, тобто таких небезпек, які спричинені живими організмами – вірусами, бактеріями, рослинами, тваринами. Особливу увагу потрібно приділити тим видам, які характерні для України. В умовах епідемії COVID-19 потрібно розглянути механізми розповсюдження інфекційних хвороб, їх види і небезпечні наслідки, які виникають. Також потрібно розглянути методи боротьби з цими хворобами. Вакцинація як метод профілактики розповсюдження небезпечних хвороб.

ІІІ. Заключна частина: 10 хвилин.

У заклучній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми. За результатами доповідей, якості підготовлених презентацій та трудового внеску кожного члена

бригади виставляється оцінка за практичне заняття, а також пояснюється завдання на наступну тему практичного заняття.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента (при виконанні завдання обов'язково зазначати джерело, котрим Ви користувалися):

1. Законспектувати і вивчити питання:

1.Охарактеризувати дію і вплив отруйних речовин на людину і занести відповіді у таблицю:

	Назва отруйної рослини, тваринного організму	Час початку дії	Характеристика дії на організм людини
1	Білена чорна		
2	Беладона		
3	Дурман звичайний		
4	Цикута		
5	Гриби		
6	Павуки (тарантул Чорна вдова)		
7	кліщі		
8	Комахи (оси, бджоли, мурашки,)		

2. Занесіть у таблицю характерні особливості дії на організм людини таких хвороб: чума, холера, сибірська виразка, ботулізм, натуральна віспа, жовта лихоманка, сказ, енцефаліт, висипний тиф, ебола, коронавірус. Зазначте, чим вони викликані – бактеріями, вірусами чи рикетсіями.

3. Скласти словник термінів до теми.

надзвичайна ситуація природного характеру, стихійне лихо, землетрус, осідання ґрунтів над гірничими виробками, зсув, обвал, ерозія ґрунту, ураган, смерч, шквал, пожежа ландшафтна, пожежа лісова, степова, пожежа торф'яна, підтоплення, затоплення, найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. пандемії, епідемії, найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії, епідемії, вакцинація.

4. Написати анотацію наукової статті (пишеться студентом у кількості 1 на семестр).

5. Опрацювати тестові завдання.

1. Природні об'єкти, явища природи та стихійні лиха, які становлять загрозу для життя чи здоров'я людини – це:

- а) техногенні небезпеки;
- б) соціально-політичні небезпеки;
- в) природні небезпеки.

2. Природне явище, що діє з великою руйнівною силою, заподіює значну шкоду території, на якій відбувається, порушує нормальну

життєдіяльність населення, завдає матеріальних збитків – це:

- а) стихійне лихо;
- б) аварія;
- в) надзвичайна ситуація;
- г) катастрофа.

3. За причинами виникнення стихійні лиха поділяються на:

- а) тектонічні, топологічні, географічні;
- б) тектонічні, метеорологічні, топологічні;
- в) географічні, метеорологічні, топологічні.

4. Стихійні лиха, пов'язані з процесами на поверхні Землі, – це:

- а) тектонічні;
- б) топологічні;
- в) метеорологічні;
- г) географічні.

5. Тектонічні причини обумовлюють появу:

- а) повеней, селей;
- б) вулканів, землетрусів;
- в) злив, ураганів, засухи, граду, смерчів;
- г) засухи, граду, смерчів.

6. Метеорологічні причини обумовлюють появу:

- а) цунамі, повеней;
- б) вулканів, землетрусів;
- в) злив, ураганів, спеки;
- г) селей та граду.

7. Сильні коливання земної кори, викликані тектонічними причинами, які призводять до руйнування споруд, пожеж та людських жертв – це:

- а) виверження вулкану;
- б) землетруси;
- в) зсуви;
- г) селі.

8. До геологічних процесів і явищ відносяться:

- а) виверження вулкану, землетруси, селі, зсуви;
- б) повені, снігові лавини, шторми, цунамі;
- в) зливи, урагани, засуха, град, смерчу
- г) снігових лавин, землетрусів, смерчу;

9. До метеорологічних процесів і явищ відносяться:

- а) повені, снігові лавини, шторми, цунамі;
- б) зливи, урагани, засуха, град, смерч;
- в) снігові лавини, землетруси, смерчі;
- г) урагани, зливи, ожеледі, блискавки.

10. До гідрологічних процесів і явищ відносяться:

- а) повені, снігові лавини, шторми, цунамі;
- б) зливи, урагани, засуха, град, смерч;
- в) снігові лавини, землетруси, смерчі;
- г) урагани, зливи, ожеледі, блискавки.

11. Значне затоплення місцевості внаслідок підйому рівня води в річці,

озері, водосховищі, спричинене зливами, весняним таненням снігу, вітровим нагоном води, руйнуванням дамб, гребель – це:

- а) шторм;
- б) цунамі;
- в) селі;
- г) повінь.

12. Горіння сухого трав'яного покриву, лісової підстилки і підліску без захоплення крон дерев є характерним для:

- а) лісових підземних пожеж;
- б) лісових верхових пожеж;
- в) лісових низових пожеж;
- г) степових пожеж.

13. Стихійні лиха, пов'язані з процесами на поверхні Землі, – це:

- а) тектонічні;
- б) топологічні;
- в) метеорологічні;
- г) геологічні.

14. Насадження лісозахисних смуг, оранка ґрунту поперек схилу, збереження узбережних смуг рослинності, терасування схилів; регулювання паводкового стоку за допомогою водосховищ – заходи боротьби з:

- а) повенями;
- б) ураганами;
- в) селями;
- г) зсувами.

15. Метод, що передбачає знищення збудників хвороб (як джерела біологічної небезпеки) у приміщеннях, де виявлені хворі, називається:

- а) дегазація;
- б) дезінсекція;
- в) дезінфекція;
- г) дератизація.

16. Метод, що передбачає знищення комах (як джерела біологічної небезпеки), які можуть передавати інфекцію, це:

- а) дегазація;
- б) дезінсекція;
- в) дезінфекція;
- г) дератизація.

17. Метод, що передбачає знищення гризунів- переносників хвороб, наприклад, чуми, називається:

- а) дегазація;
- б) дезінсекція;
- в) дезінфекція;
- г) дератизація.

18. З метою попередження розповсюдження інфекції за межі епідемічного вогнища запроваджують:

- а) ізоляцію;

- б) дезінфекцію;
- в) вакцинацію;
- г) карантин.

19. Формування імунітету у людей до інфекційних захворювань відбувається внаслідок:

- а) поліпшення санітарно-гігієнічних умов;
- б) дезінфекції;
- в) вакцинації;
- г) карантину.

20. Тип захворювання, яке є новим для даної популяції протягом періоду збереження імунної «пам'яті» та розповсюджується зі швидкістю, що значно перевищує очікувану, засновуючись на нещодавньому попередньому досвіді, називають:

- а) пандемія;
- б) епідемія;
- в) епіфітотія;
- г) епізоотія.

Теми рефератів

1. Роль вакцинації у запобіганні розповсюдження небезпечних хвороб.
2. Біологічні небезпеки (небезпечні інфекційні хвороби): характерні ознаки, способи і механізми зменшення негативних наслідків.
3. Небезпечні метеорологічні явища в Україні: стан, причини, наслідки.
4. Небезпечні гідрологічні процеси і явища в Україні: стан, причини, наслідки, статистика.
5. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ в Україні: стан, причини, наслідки, статистика.
6. Пожежі у природних екосистемах України: причини виникнення і способи боротьби, статистика.

Тема №4: Техногенні небезпеки та їхні наслідки

Практичне заняття 6-7 (д.ф.н.) Техногенні небезпеки та їхні наслідки

Навчальна мета заняття: дослідити сутність промислових аварій, характер, і їх наслідки, навчитися класифікувати аварії за вражаючими факторами і рівнями; дослідити сутність радіаційної та хімічної безпеки, характер, наслідки хімічного та радіаційного зараження, навчитися класифікувати аварії за характером дії і масштабами, знати методи вимірювання і контролю.

Час проведення – 4 год. Місце проведення - навчальна аудиторія

Навчальні питання ПЗ 6

1. Техногенні небезпеки: сутність, види. Вражаючі фактори
2. Промислові аварії: сутність, види, причини, наслідки:
  - 2.1. На транспорті та аварії на транспортних комунікаціях;
  - 2.2. На гідродинамічних об'єктах.
3. Пожежна безпека: нормативно-правова база, причини пожеж, методи захисту, категорії приміщень за пожежостійкістю.

Навчальні питання ПЗ7

4. Радіаційне зараження: сутність, джерела, методи виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань, методи захисту. Режим захисту населення
5. Хімічна небезпека. Класифікація суб'єктів господарювання і адміністративно-територіальних одиниць за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливом на організм людини.
6. Аварії на хімічно-небезпечних об'єктах: характеристика. Причини, методи запобігання і ліквідації наслідків.
7. Організація дозиметричного й хімічного контролю.

Література:

1. ДСТУ 2272-2006 „Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять”. URL: https://ammokote.com/wp-content/uploads/2020/08/DSTU_2272_2006.pdf
2. ДСТУ EN ISO 7010:2019 (EN ISO 7010:2012; A1:2014; A2:2014; A3:2014; A4:2014; A5:2015; A6:2016; A7:2017, IDT; ISO 7010:2011; Amd 1:2012; Amd 2:2012; Amd 3:2012; Amd 4:2013; Amd 5:2014; Amd 6:2014; Amd 7:2016, IDT) Графічні символи КОЛЬОРИ ТА ЗНАКИ БЕЗПЕКИ Зареєстровані знаки безпеки. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_en_iso_7010_2019.pdf
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
5. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України №39/95-ВР від 8 лютого 1995 року. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>
6. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України № 4004-XII від 24 лютого 1994 року. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>
7. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. № 5/98-ВР. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року №580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
9. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 року // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. № 284/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text>
10. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003р. №762-IV (762-15)). // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>

11. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання: Закон України № 2064-III від 19 жовтня 2000 року. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2064-14>
12. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1644-III. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1644-14>
13. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27.02.1991р. №791а-ХІІ. (Редакція від 27.05.2021) // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text>
14. Про затвердження переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки: Постанова Кабінету Міністрів України, Перелік від 04.03.2015 № 83. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/83-2015-%D0%BF>
15. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : Постанова Кабінету Міністрів України; План, Перелік від 14.03.2018 № 223 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/223-2018-%D0%BF>
16. Про затвердження Технічного регламенту знаків безпеки і захисту здоров'я працівників: Постанова КМУ від 25 листопада 2009 р. № 1262 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-2009-%D0%BF#Text>
17. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
18. [Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні](#) : Наказ МВС України Форма від 30.12.2014 № 1417. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>
19. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22.08.2016 № 859 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 р. за № 1254/29384
20. ДК 019:2010. Класифікатор надзвичайних ситуацій. На заміну ДК 019-2001 ; Чинний від 2011-01-01. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>

Основна

1. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
2. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац.. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.

Додаткова

1. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Примєнко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhkhzhckyaorsfkhk-Iatsuszyeshch.pdf>
2. Коломієць, Олена, Демченко, Юрій Забезпечення безпеки поліцейських під час зупинення транспортного засобу. *Підприємництво, держава і право*. 2020, №7. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/27.pdf> . DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.26>
3. Особиста безпека поліцейського в умовах дії правового режиму воєнного стану : навч. посіб. / [уклад.: Боровик М. О.; Шутяк І. А.; Ларіонова І. Т., Іншеков М. В.]; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Каф. такт. та спец. фіз. підготовки. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 188 с.
4. Петровська С.А., Лук'янихіна О. А. Правові аспекти захисту населення України від надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану. Вісник ХНУВС. № 3, Ч. 2, 2023 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.47>

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Небезпеки техногенного характеру (Офіційний сайт ДСНС) URL: <https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki-1/nebezpeki-texnogenno-go-xarakteru>

Необхідне обладнання – ноутбук, мультимедійний проектор, екран.

План проведення заняття

I. Вступ: 15 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття.

II. Основна частина: 65 хвилин.

Розпочати заняття необхідно з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

При розкритті **першого питання** студенти повинні висвітлити сутність поняття «техногенна безпека», «надзвичайна ситуація техногенного характеру», «аварія», «катастрофа», класифікація вражаючих факторів.

Техногенні небезпеки – це небезпеки, пов'язані з використанням транспортних засобів, експлуатацією транспортних комунікацій, використанням горючих, легкозаймистих і вибухонебезпечних речовин та матеріалів, хімічних речовин,

небезпечних гідродинамічних об'єктів та різними видами випромінювання. Об'єкт підвищеної небезпеки – об'єкт, який згідно із законом вважається таким, на якому є реальна загроза виникнення аварії та/або надзвичайної вражаючі фактори ситуації техногенного чи природного характеру. Фактори ураження джерел техногенних небезпек за генезою поділяють на 1) *фактори прямої дії (первинні)* безпосередньо викликані виникненням джерела техногенної надзвичайної ситуації, 2) *фактори побічної дії (вторинні)* – викликані змінами об'єктів навколишнього середовища і первинними факторами ураження.

За механізмом дії фактори ураження поділяють на фактори *фізичної дії*: повітряна ударна хвиля, хвиля тиску в ґрунті, сейсмічна вибухова хвиля, хвиля прориву гідротехнічних споруд, уламки або осколки, екстремальне нагрівання середовища, теплове випромінювання, іонізуюче випромінювання та фактори *хімічної дії*: токсична дія небезпечних хімічних речовин. Ще виокремлюють фактори *біологічної дії*.

Потрібно виокремити сутність промислових аварій, їх види, класифікацію аварій: аварії з витоком сильнодіючих отруйних речовин (СДОР), аварії з викидом радіоактивних речовин у навколишнє середовище; пожежі та вибухи; аварії на транспорті та ін., причини, наслідки на транспорті (повітряному, залізничному, морському, автотранспорті), аварії на транспортних комунікаціях; на гідродинамічних об'єктах – греблях, шлюзах, ГЕС.

Друге питання розкриває характерні особливості промислових аварій на транспорті, на транспортних комунікаціях; на гідродинамічних об'єктах.

Гідродинамічні аварії – аварії які виникають в результаті руйнації дамб, гребель та інших споруд, що утримують воду. Велика кількість води заливає значні території призводить до загибелі великої кількості людей, руйнування систем життєзабезпечення. Причиною таких аварій можуть бути природні катаклізми, а також дія людей (тероризм, невірне виконання певних функцій, фізичний знос (старіння) та руйнування цих споруд).

Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Можливими аваріями на міському транспорті можуть бути: пожежа, схід із рейок трамвая, зіткнення, перекидання, аварія струмопостачання. Аварійність транспортних засобів залежить від: їх технічного стану, стану дороги, кліматичних, природних умов, швидкості руху, дисциплінованості і професіоналізму водіїв і пішоходів. У світі щорічно внаслідок ДТП на автомобільному транспорті гине 250 тис. людей і приблизно в 30 раз більше травмується. Велике значення при аваріях має психологічний чинник, зокрема емоційний стрес.

На авіаційному транспорті щорічно відбувається близько 60 катастроф, у 35 з яких гинуть усі пасажери і екіпаж (до 2 тис. людських життів щорічно). Відмови двигунів у польотах практично завжди призводять до неминучих катастроф. Ризик потрапити під колеса машин в 10-15 разів вищий від ризику загинути в авіакатастрофі. Наслідки при авіакатастрофах для пасажирів: слабкий невротичний шок, тяжкі чисельні травми (ушкодження тазових органів, черевної порожнини, грудної клітки, поранення голови, шиї, опіки, переломи, асфіксія через задиху парами синильної кислоти, яка виділяється при горінні пластику та ін.).

Небезпечні події на залізниці: пожежі, аварії струмопостачання, аварії поїздів. Зони підвищеної небезпеки на *залізничному транспорті*: залізничні колії, посадочні платформи і вагони, системи електропостачання. Постійну небезпеку становлять можливість аварій, зіткнення, отримання травм під час посадки на потяг чи висадки, перевезення небезпечних вантажів, пожежі в вагонах (у замкненому просторі

перебуває значна кількість людей, швидко підвищується температура в осередку пожежі, утворюються токсичні продукти горіння).

Мореплавство також пов'язане з можливістю аварій, катастроф, ризиком для життя людей, хоча нижчим, ніж на автотранспорті, але вищим, ніж на авіаційному і залізничному. В світі на морському транспорті щорічно зазнають аварій понад 8000 кораблів, понад 200 з них гине. Основними причинами гибелі кораблів є посадка на рифи, зіткнення, перекидання, пожежі, порушення норм експлуатації і правил безпеки, найчастіше помилки капітана і команди. Евакуація пасажирів при виникненні загрози загибелі корабля пов'язана з ризиком для життя людей, особливо в умовах шторму. Найбільша небезпека виникає при відмові пристроїв. Нemoжливiсть залишити корабель призводить до втрачання шансів на спасіння пасажирів. Ризик для життя виникає при спуску на воду рятувальних засобів, неправильному використанні рятувальних жилетів або коли люди стрибають з висоти 6-15 м з борту корабля, що тоне при тривалому перебуванні в воді причинами смерті можуть стати *гіпотермія* (переохолодження) і *виснаження*.

Особливу групу становлять *аварії при транспортуванні небезпечних речовин*.

Нормами Закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» визначено правові, організаційні, соціальні, економічні засади діяльності, пов'язаної з перевезенням небезпечних вантажів різними видами транспорту.

Визначальні ознаки транспортних аварій:

- Віддаленість місця аварії (катастрофи) від великих населених пунктів, що ускладнює збір достовірної інформації та надання першої медичної допомоги потерпілим.
- Ліквідація пожеж на території залізничних станцій та вузлів
- Важкодоступність під'їздів до місця катастрофи та труднощі з використанням інженерної техніки
- Необхідність відправлення великої кількості потерпілих до інших місць у зв'язку зі специфікою лікування
- Труднощі зі встановленням кількості пасажирів, що виїхали з різних міст та опинилися на місці аварії(катастрофи)
- Прибуття родичів з різних міст, організація їхнього розташування, обслуговування(харчування, послуги, зв'язок)
- Організація пошуку решти загиблих чи речових доказів шляхом прочісування місцевості.

У третьому питанні потрібно розкрити сутність пожежної безпеки підприємств, установ, організацій. Причини пожеж на виробництві, особливості процесу горіння, чинники, які на це впливають, порядок дій під час пожежі, навести статистику. Нормативно-правова база (Кодекс цивільного захисту), методи захисту, категорії приміщень за пожежостійкістю.

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно розкрити сутність радіаційного зараження: сутність, джерела радіації, методи виявлення і вимірювання іонізуючих випромінювань, методи захисту, наслідки. Режим захисту населення Чорнобильська катастрофа – глобальна катастрофа сучасності.

Перегляд документальної кінострічки про Чорнобильську трагедію.

Об'єкти, на яких використовують, виготовляють, переробляють, зберігають або транспортують радіоактивні речовини, називають радіаційно небезпечними (РНО). До них відносять АЕС (найнебезпечніші), підприємства з виготовлення і переробки ядерного палива, поховання радіоактивних відходів, науково-дослідні організації, які

працюють з ядерними реакторами, ядерні енергетичні установки, що працюють на транспорті тощо.

Радіаційні аварії – аварії з викидом радіоактивних речовин або іонізуючих випромінювань за межі, непередбачені проектом для нормальної експлуатації РНО, у кількостях понад встановлену межу їх безпечної експлуатації. Бувають з відсутніми радіоактивними забрудненнями і з виникаючими радіоактивними забрудненнями; промисловими (наслідки яких не поширюються за межі об'єкту) і комунальними; локальними, регіональними, глобальними.

Вплив радіоактивного забруднення на людей визначається 3 джерелами: радіоактивною хмарою, гама-випромінюванням радіонуклідів, що осіли на землю, і включенням їх у харчові ланцюги – через харчові продукти і воду забруднених водоймищ.

При прогнозуванні радіаційних наслідків і плануванні захисних заходів населення й особистого складу слід виділити 3 фази протікання аварії.

Рання фаза – від початку аварії до моменту закінчення викиду радіаційних речовин в атмосферу і закінчення формування радіаційного сліду на місцевості (від кількох годин до декількох днів). Формується гама- і бета-випромінювання радіоактивних речовин.

Середня фаза – від моменту формування радіаційного сліду до прийняття заходів захисту населення (від декількох діб до року після виникнення аварії).

Пізня фаза – післяаварійна фаза (від декількох місяців до десятиріч).

Для прогнозування можливого радіоактивного зараження необхідно знати:

- 1 час ядерного вибуху (аварії);
- 2 швидкість і напрямок середнього вітру;
- 3 значення коефіцієнтів послаблення радіації захисними спорудами;
- 4 виявити потужність дози випромінювання;
- 5 на підставі одержаних даних розвідки встановити зону радіоактивного зараження;
- 6 на підставі потужності дози випромінювання провести розрахунок дозового навантаження людей за 10 діб після аварії

$$D = \frac{P \cdot t}{k},$$

де D- доза радіації; P - рівень радіації; t - час; k - коефіцієнт послаблення;

7 по різних захисних критеріях захистити робітників і особистий склад у випадку аварії, прийняти рішення.

В НРБУ-97 (Норми радіаційної безпеки) використана Міжнародна система спеціальних позначень величин.

Бекерель— одиниця активності в системі СІ (Бк). Один бекерель дорівнює одному ядерному перетворенню в секунду або 0,027 нКі.

Грей (Гр) - одиниця поглиненої дози іонізуючого випромінювання (у системі СІ).

Позасистемна одиниця:

рад х 1 Гр = 100 рад = 1 Дж/кг в ступені -1.

Зіверт (Зв) - одиниця еквівалентної та ефективної дози в системі СІ.

Позасистемна одиниця: бер х 1 Зв = 1 Дж/кг в ступені -1 = 100 бер.

Електрон-вольт (еВ) - позасистемна одиниця енергії іонізуючого випромінювання: 1 еВ = 1,6 х 10⁻¹⁹ Дж.

Радіаційна безпека та протирадіаційний захист стосовно практичної діяльності будуються з використанням основних принципів:

- будь-яка практична діяльність, що супроводжується опроміненням людей, не повинна здійснюватися, якщо вона не приносить більшої користі опроміненим особам

або суспільству в цілому у порівнянні зі шкодою, яку вона завдає (принцип виправданості);

- рівні опромінення від усіх значимих видів практичної діяльності не повинні перевищувати встановлені ліміти доз (принцип неперевищення);

- рівні індивідуальних доз та/або кількість опромінюваних осіб по відношенню до кожного джерела випромінювання повинні бути настільки низькими, наскільки це може бути досягнуто з врахуванням економічних та соціальних факторів (принцип оптимізації).

Розглядаючи п'яте питання, потрібно знати, що хімічно небезпечні речовини поділяють:

За характером впливу: токсичні, сенсibiliзуючі(алергени), мутагенні, що впливають на спадковість, Такі, що впливають на репродуктивну функцію.

За шляхом потрапляння до організму:

- Через органи дихання;
- Через шкіру та слизові оболонки;
- Через шлунково-кишковий тракт.

За ступенем токсичності сильнодіючі отруйні речовини поділяють на: надзвичайно токсичні, високо токсичні, дуже токсичні, помірно токсичні, мало токсичні, практично нетоксичні.

При підготовці шостого питання потрібно знати, що:

Аварії з витоком сильнодіючих отруйних речовин (СДОР) виникають при їх транспортуванні, на підприємствах хімічної, нафтопереробної, целюлозно-паперової, харчової промисловості, водогінних, очисних спорудах. До найголовніших джерел хімічних аварій і катастроф можна віднести: викиди і витoki небезпечних хімічних речовин; загорання різних матеріалів, обладнання, будівельних конструкцій, яке супроводжується забрудненням довкілля; аварії на транспорті при перевезенні небезпечних хімічних речовин, вибухових і пожежонебезпечних вантажів.

Безпосередніми причинами аварій є: порушення правил безпеки і транспортування, недотримання техніки безпеки, вихід з ладу агрегатів, механізмів, трубопроводів, ушкодження ємностей тощо.

Головною особливістю хімічних аварій є їхня здатність розповсюджуватися на значній території: повітряні потоки з небезпечними газами (Cl_2 , HCl , HF , SO_2 , SO_3 , CO , CO_2 , NH_3 , оксиди азоту тощо), токсичні пароподібні компоненти, аерозолі, інші частки здатні уразити живі організми як в осередку катастрофи, так і у прилеглих районах.

Об'єкти за хімічною безпекою поділяють на чотири ступені:

Перший ступінь – у зонах можливого хімічного зараження від кожного об'єкта мешкає більше 75 тис осіб(76 об'єктів).

Другий ступінь - у зонах можливого хімічного зараження від кожного об'єкта мешкає від 40 до 75 тис. осіб(60 об'єктів).

Третій ступінь - у зонах можливого хімічного зараження від кожного об'єкта мешкає менше 40 тис. осіб(1134 об'єктів).

Четвертий ступінь – зона можливого хімічного зараження не виходить за межі об'єкта.

Під час організації робіт з ліквідації хімічно небезпечної аварії на об'єкті господарської діяльності та її наслідків необхідно враховувати не лише фізико-хімічні властивості ХНР, але і їхню вибухову та пожежну безпеку, можливість виникнення під час пожежі нових СДОР і зважаючи на це, вживати необхідних пожежних заходів щодо захисту персоналу, який бере участь у роботах.

При виникненні НС на об'єкті:

- 1) здійснюють цілодобове спостереження і лабораторний контроль за змінами і ступенями зараження об'єкту і довкілля СДОР в районах аварій, стихійних лих і прилеглих територіях;
- 2) визначають загальний стан на об'єкті, місцезнаходження людей;
- 3) розроблюють способи врятування людей, встановлюють місце і характер руйнувань;
- 4) проводять жорсткий контроль радіаційного, хімічного, санітарно-епідеміологічного стану району на випадок евакуації в небезпечні зони.

На об'єктах створюють ланку радіаційної чи хімічної розвідки, яка оснащується приладами радіаційної і хімічної розвідки, спецодягом і засобами індивідуального захисту. Розвідка потрібна для негайного отримання даних про стан на об'єкті чи в районі, для своєчасного прийняття рішень про захист і проведення рятувальних робіт (при необхідності).

Оцінка стану включає:

- 1) визначення місця аварії, катастрофи, стихійного лиха; характеру та обсягу руйнувань, пожеж, уражень;
- 2) види майбутніх передбачених робіт та їх обсяг;
- 3) радіаційний, хімічний і бактеріологічний стан, його вплив на проведення рятувальних робіт;
- 4) стан, склад сил ЦЗ, їх можливості;
- 5) оцінку характеру місцевості з врахуванням стану погоди, години доби і року.

Рівень надзвичайної ситуації визначається відповідно до [Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями](#), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 р. № 368.

Після розгляду теоретичних питань перевіряється виконання самостійної роботи, заслуховуються доповіді студентів з їх обговоренням, проводиться тестовий контроль знань.

Основна частина заняття присвячена обговоренню і аналізу питань теми, розв'язанню кейса «Сміття та люди».

Використання кейс-методу дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності і сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику ситуації, що описується у кейсі. На занятті, після вивчення матеріалів кейсу, студенти повинні сформулювати власний варіант розв'язання проблемної ситуації.

ІІІ. Заключна частина: 10 хвилин.

У заключній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми, а також пояснюється завдання на наступну тему практичного заняття.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента (при виконанні завдання обов'язково зазначати джерело, котрим Ви користувалися):

Законспектувати і вивчити питання

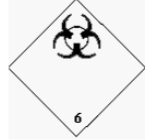

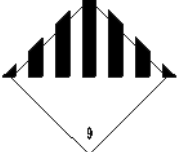
1. Класифікація об'єктів за їхньою пожежо- та вибухонебезпекою.
2. Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.

3. Джерела небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Заповніть таблицю

Вид чинника	загальна характеристика	Джерела	вплив на людину (наслідки)
Шум			
Вібрація			
Електромагнітне випромінювання			
Іонізуюче випромінювання			

2.Внесіть до таблиці назви небезпечних речовин, відповідні класи небезпеки та знаки небезпеки котрих зазначені у першому стовпці відповідно до ДСТУ 4500-5:2500 Вантажі небезпечні. Маркування та інформацією, наведеною у ході проведення заняття:

Маркування	Клас вантажу	Назва небезпечної речовини
		
		
		
		
		
		
		

4. Дайте відповідь, хто займається ліквідацією наслідків аварій, що виникають під час перевезення небезпечних вантажів (ст.23 Закону України від 06.04.2000 № 1644-III «Про перевезення небезпечних вантажів»)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-14>

5. Зазначте на схемі основні складові класичного трикутника горіння, використовуючи позначення: ДЗ – джерело запалювання, О – окисник, ГР – горюча речовина, ГС – горюче середовище, 1 – бідні суміші, 2 – багаті суміші, $C_{нкмз}$ – нижня концентраційна межа займання (поширення полум'я), $C_{вкнз}$ – верхня концентраційна межа займання (поширення полум'я):

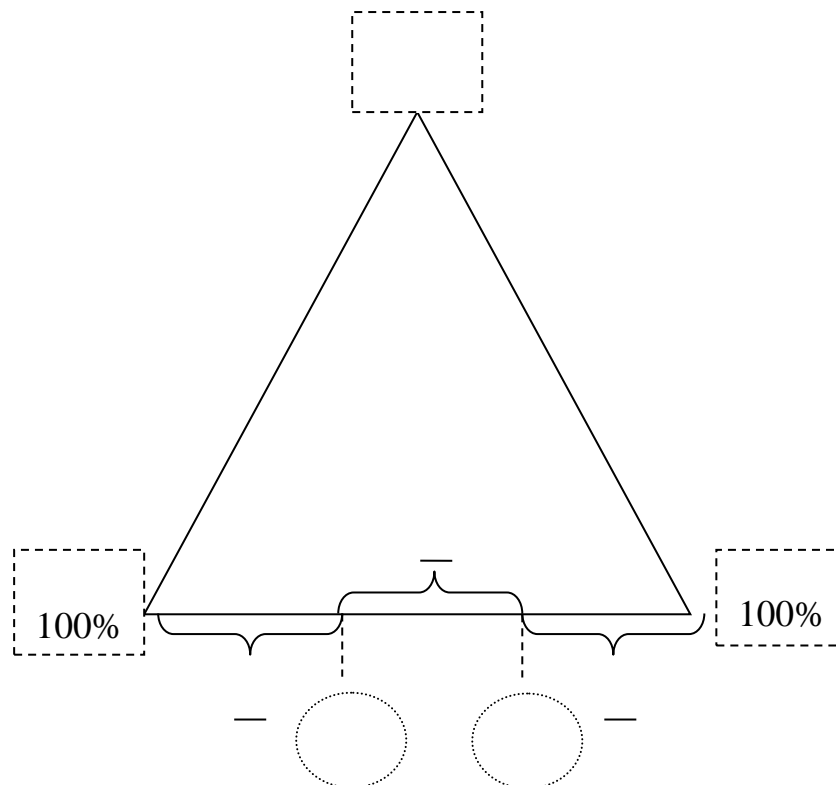

Рисунок 1. Класичний трикутник горіння.

6. Заповніть таблицю, спираючись на інформацію, розміщену на сайті ДСНС

Вид НХР	Ознаки отруєння:	Перша допомога при отруєнні:	Дії в осередку зараження:
Хлор			
Аміак			

2.Скласти словник термінів до теми:

об'єкт підвищеної небезпеки, потенційно небезпечний об'єкт, хімічно небезпечний об'єкт, аварія, катастрофа, гідродинамічний об'єкт, аварія на транспорті, пожежа, пожежна безпека, групи речовин і матеріалів за здатністю горіти (негорючі, важкогорючі, горючі), займання, самозаймання, спалах, радіаційна безпека, радіаційне зараження, радіаційне ураження, хімічна небезпека, класи небезпеки хімічних речовин, дозиметричний контроль, хімічний контроль.

3. Написати есе до фільму про небезпеку для довкілля електронних відходів

4. Написати анотацію наукової статті (пишеться студентом у кількості 1 на семестр).

1. Небезпеки, пов'язані з використанням електричної енергії, хімічних речовин, різних видів випромінювання, транспортних засобів, горючих, легкозаймистих і вибухонебезпечних речовин та матеріалів, процесів, що відбуваються при підвищених температурах та тиску, з експлуатацією підйимально-транспортного обладнання – це:

- а) природні небезпеки;
- б) соціально –політичні небезпеки;
- в) техногенні небезпеки;
- г) екологічні небезпеки.

2. Виберіть із наведеного переліку класифікаційну ознаку, за якою надзвичайні ситуації поділяються на НС в будівництві, промисловості, житловій і комунальній сфері, на транспорті, в сільському та лісовому господарстві:

- а) за масштабами наслідків;
- б) за галузевою ознакою;
- в) за типами уражаючих факторів;
- г) за розміром.

3. Виберіть із наведеного переліку класифікаційну ознаку, за якою надзвичайні ситуації поділяються на аварії з викидом небезпечних речовин в навколишнє середовище; пожежі і вибухи на вибухо- і пожежонебезпечних підприємствах; катастрофічне затоплення місцевості при аваріях на гідропоруках; порушення систем життєзабезпечення людей; розвалювання будинків і споруд; аварії транспортних засобів:

- а) за масштабами наслідків;
- б) за галузевою ознакою;
- в) за типами уражаючих факторів;
- г) за розміром.

4. Із збільшенням витрат на забезпечення безпеки технічних систем:

- а) технічний ризик зменшується, але зростає соціально-економічний;
- б) технічний ризик зростає, але зменшується соціально-економічний.
- в) технічний ризик зменшується, а соціально-економічний залишається незмінним;
- г) технічний і соціально-економічний ризик залишаються незмінними.

5. Велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків – це:

- а) надзвичайна ситуація;
- б) катастрофа;
- в) аварія;
- г) дорожньо-транспортна пригода.

6. Подія, що сталася під час руху дорожнього транспортного засобу, внаслідок якої загинули або зазнали травм люди чи заподіяна шкода майну – це:

- а) дорожньо-транспортна пригода;
- б) аварійна ситуація;
- в) катастрофа;
- г) аварія.

7. Небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище – це:

- а) катастрофа;
- б) стихійне лихо;

- в) надзвичайна ситуація;
- г) аварія;
- д) аварійна ситуація

8. Питання пожежної безпеки регламентуються:

- а) Кодексом цивільного захисту України, Правилами пожежної безпеки від 2004р., ЗУ «Про пожежну безпеку» та ін.;
- б) Кодексом цивільного захисту України, Правилами пожежної безпеки від 2004р. та ін.;
- в) Кодексом цивільного захисту України, Правилами пожежної безпеки від 2014р., ЗУ «Про охорону праці»;
- г) Кодексом цивільного захисту України, Правилами пожежної безпеки від 2014р., Положенням «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій».

9. Забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ та організацій покладається на:

- а) державу;
- б) інвесторів;
- в) їх керівників і уповноважених ними осіб;
- г) працівників підприємств, установ та організацій.

11. За здатністю речовин і матеріалів горіти, вони поділяються на:

- а) 2 групи горючості;
- б) 3 групи горючості;
- в) 4 групи горючості;
- г) 5 груп горючості.

11. Необхідною умовою займання є виконання таких умов:

- а) одночасне поєднання в одній точці горючої речовини, окисника, запалювача;
- б) поєднання в одній точці горючої речовини та запалювача;
- в) одночасне поєднання в одній точці горючої речовини та окисника;
- г) достатньо горючої речовини.

12. Призначення радіометра – рентгенметра ДП-5В:

- а) для визначення потужності дози гама-радіації і радіаційно зараженої поверхні різних предметів гама-опроміненням, а також для визначення потужності дози опромінення та ступені радіаційного зараження об'єктів. Також є можливість для виявлення наявності бета-опромінення;
- б) для визначення потужності радіації, а також ступені радіаційного зараження об'єктів. Також є можливість для виявлення наявності бета опромінення;
- в) для визначення потужності дози гама-радіації поверхні різних предметів гама-опроміненням, а також для визначення потужності дози опромінення та ступені радіаційного зараження об'єктів.

13. Призначення військового приладу хімічної розвідки (ВПХР):

- а) для визначення наявності і концентрації бойових отруйних речовин в повітрі та сипучих матеріалах;
- б) для визначення зараженості різних предметів бойовими отруйними речовинами;
- в) для визначення наявності і концентрації СДОР в повітрі, на техніці та в сипучих матеріалах;
- г) для визначення наявності і концентрації СДОР у повітрі робочої зони.

14. Метод визначення концентрації отруйних речовин за допомогою індикаторних трубок (ІТ) ВПХР:

- а) по відхиленню стрілки стрілок омметра;
- б) порівнюючи інтенсивність забарвлення наповнювачів ІТ з еталоном на паперових касетах з ІТ;
- в) по зміні кольору ІТ;
- г) по зміні кольору ІТ та по відхиленню стрілок омметра.

15. Для чого у комплекті ВПХР є підігрівач?

- а) для підігрівання насоса взимку;
- б) для підігрівання рук хіміка-розвідника;
- в) для підігрівання індикаторних трубок при низькій температурі повітря.

16. Іонізуюче випромінювання або іонізуюча радіація це:

- а) це спільне гама- і нейтронне випромінювання;
- б) потік альфа-часток;
- в) це випромінювання окремих хімічних елементів і їх сполук;
- г) потік альфа- і бета- часток.

17. Одиниці вимірювання поглинутої дози опромінення:

- а) в системі СІ – Грей, позасистемна одиниця – бер;
- б) в системі СІ – Зіверт, позасистемна одиниця – Джоуль;
- в) в системі СІ – Грей, позасистемна одиниця – рад;
- г) в системі СІ – Зіверт, позасистемна одиниця – бер.

18. Одиниці вимірювання еквівалентної дози опромінення:

- а) в системі СІ – Грей, позасистемна одиниця – бер;
- б) в системі СІ – Зіверт, позасистемна одиниця – Джоуль;
- в) в системі СІ – Грей, позасистемна одиниця – рад;
- г) в системі СІ – Зіверт, позасистемна одиниця – бер.

19. Призначення радіометра – рентгенметра ДП-5В:

- а) для визначення потужності дози гама-радіації і радіаційно зараженої поверхні різних предметів гама випромінюванням, а також для визначення потужності дози опромінення та ступеня радіаційного зараження об'єктів.
- б) для визначення потужності радіації, а також ступеня радіаційного зараження об'єктів. Також є можливість для виявлення наявності бета опромінення;
- в) для визначення потужності дози гама-радіації поверхні різних предметів гамаопроміненням, а також для визначення потужності дози опромінення та ступеня радіаційного зараження об'єктів.

20. Що таке небезпечна хімічна речовина (НХР)?

- а) це хімічна речовина, безпосередня чи опосередкована дія якої може спричинити загибель, гостре чи хронічне захворювання або отруєння людей і (чи) завдати шкоди довкіллю;
- б) це хімічна речовина, дія якої може спричинити загибель, людей і завдати шкоди довкіллю;
- в) це хімічна речовина, безпосередня чи опосередкована дія якої може завдати шкоди довкіллю.

Теми рефератів

1. Аварії на гідродинамічних об'єктах.
2. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях.
3. Транспортування небезпечних речовин: вимоги, маркування.
4. Пожежна безпека: основи забезпечення, законодавча база, відповідальність.
5. Пожежі на виробництві: причини, методи запобігання.
6. Приклади найбільш відомих техногенних катастроф у світі, як наслідки порушення вимог безпеки систем.
7. Чорнобильська катастрофа: події, факти, цифри.
8. Біологічна дія іонізуючих випромінювань на живий організм.
9. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин.
10. Катастрофи на хімічних об'єктах: причини, досвід.
11. Вплив радіації на життєдіяльність людини.
12. Проблеми йододефіциту.
13. ДТП в Україні: статистика, причини, механізми запобігання.

Тема №5: Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС
Практичне заняття 8-9 (д.ф.н.), **Практичне заняття 2** (з.ф.н.)

Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики.

Навчальна мета заняття: дослідити сутність соціально-політичних небезпек, їхні види та характеристики, дослідити сутність соціальних та психологічних факторів ризику, вивчити поведінкові реакції населення у НС

Час проведення – 4 год (д.ф.н.), 2 год (з.ф.н.) Місце проведення - навчальна аудиторія.

Навчальні питання

1. Соціально-політичні небезпеки: сутність, види.
2. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини.
3. Види злочинних посягань на людину.
4. Тероризм: сутність, види, причини, наслідки, методи запобігання та захисту.
5. Стресові стани у людей, що знаходяться в районі НС. Поведінкові реакції населення у НС.
6. Сутність соціальних та психологічних факторів ризику.
7. Натовп: поняття, різновиди, правила поведінки людини в натовпі.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. N 25. ст.180 // База даних (БД) «Законодавство

- України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
4. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України №39/95-ВР від 8 лютого 1995 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80>
  5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року №580-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
  6. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003р. №762-IV (762-15). // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
  7. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання: Закон України № 2064-III від 19 жовтня 2000 року. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2064-14>
  8. Про затвердження переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки: Постанова Кабінету Міністрів України, Перелік від 04.03.2015 № 83. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/83-2015-%D0%BF>
  9. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня : Постанова Кабінету Міністрів України; План, Перелік від 14.03.2018 № 223 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/223-2018-%D0%BF>
  10. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
  11. ДК 019:2010. Класифікатор надзвичайних ситуацій. На заміну ДК 019-2001 ; Чинний від 2011-01-01. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>
  12. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
  13. Конфліктологія : навч. посіб. / А.І. Берлач, В.В. Кондрюкова, В.О. Криволапчук, О.Г. Поліщук; ОДУВС вид. 2-ге, доповн. Одеса : ОДУВС, 2010. 162 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/310/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>
  14. Малинівська Л.І., Аннамухаммедов А.О., Каленська В.П. Психологічна суть екстремальних умов при надзвичайних ситуаціях *Надзвичайні ситуації: безпека та захист*: Матеріали VI Міжнар. науково-практ. конф.// Черкаси: ЧПБ ім.Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2016. 156 с.с. 122-124 URL: <https://docplayer.net/82825927-Nadzvichayni-situaciyi-bezpeka-ta-zahist.html>
  15. Небезпеки соціального характеру (Офіційний сайт ДСНС) URL: <https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki-1/nebezpeki-socialnogo-harakteru>

16. Як пережити кризу і зберегти спокій (Офіційний сайт ДСНС) URL: <https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki/diyi-naselennya-v-umovax-nadzvicainix-situacii-vojenного-xarakteru>
17. Навчальний відеофільм "Особиста безпека працівників поліції "URL: <https://youtu.be/EuY85UtrykA> (Обшук, туберкульоз, затримання) URL: <https://youtu.be/RwikSzmODdg> (наркозалежні- поведінка)

Необхідне обладнання – ноутбук, мультимедійний проектор, екран.

План проведення заняття

I. Вступ: 15 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття.

II. Основна частина: 65 хвилин.

Розпочати заняття необхідно з постановки проблемних питань по темі. Також звертається увага студентів на окремі питання, які необхідно розкрити під час виступів на занятті.

При розкритті першого питання студенти повинні зрозуміти, що основою виникнення соціальних небезпек є соціально-економічні процеси негативного характеру, що відбуваються в суспільстві.

Класифікація і кодифікація надзвичайних ситуацій здійснюють відповідно до ДК 019:2010. Класифікатор надзвичайних ситуацій.

Відповідно визначено такі види НС соціального характеру:

1. Збройні напади, захоплення й утримування об'єктів державного значення (найважливіших і важливих державних об'єктів) або реальна загроза здійснення таких акцій.
2. Посягання на життя державного чи громадського діяча.
3. Напад, замах на життя членів екіпажу повітряного морського (річкового) судна, викрадення (спроба викрадення), знищення (спроба знищення) такого судна, захоплення заручників з-поміж членів екіпажу чи пасажирів.
4. Установлення вибухового пристрою у багатолюдному місці.
5. Установі (організації, підприємстві), житловому секторі, транспорті.
6. НС, пов'язані зі зникненням чи викраденням зброї та небезпечних речовин з об'єктів їх зберігання, використання, перероблення або під час транспортування.
7. НС, пов'язані з нещасними випадками з людьми:
  - НС, пов'язана з нещасним випадком під час виконання трудових обов'язків .
  - НС, пов'язана з нещасним випадком у лісних, гірських масивах, печерах та інших важкодоступних місцях.
  - НС, пов'язана з нещасним випадком з людьми на воді.
  - НС унаслідок відриву прибережного льоду з людьми.
  - НС, пов'язана з викраденням людей.
  - НС, пов'язана з захопленням заручників.
  - НС, пов'язана зі зникненням людей.
  - НС, пов'язана з нещасним випадком, іншим

Соціальні небезпеки можуть бути класифіковані за певними ознаками.

1. *За походженням* можуть бути виділені такі групи небезпек:

а) небезпеки, пов'язані з психічним впливом на людину (шантаж, шахрайство, крадіжки та ін.).

б) небезпеки, пов'язані з фізичним насильством (розбій, бандитизм, терор, гвалтування, утримання заручників).

в) небезпеки, пов'язані з вживанням речовин, що руйнують організм людини (наркоманія, алкоголізм, паління);

г) небезпеки, пов'язані з хворобами (СНІД, венеричні захворювання);

д) небезпеки самогубства.

2. *За масштабами* подій соціальні небезпеки можна розділити на: локальні; регіональні; глобальні.

3. *За статевовіковими ознаками* поділяють соціальні небезпеки, що характерні: для дітей, молоді, жінок, чоловіків та людей похилого віку.

4. *За організацією* соціальні небезпеки можуть бути випадковими і навмисними.

Політичні джерела небезпек: ідеологічні, міжпартійні, міжконфесійні та збройні конфлікти; духовнегноблення; війни; тероризм.

Соціальні джерела небезпек: проституція; пияцтво; куріння; наркоманія; злочинність.

Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини включають в себе цілий спектр чинників як антропогенного, так природного та техногенного походження, які за певних умов сягають масштабів надзвичайних ситуацій. Людина може втратити своє життя чи здоров'я або отримати травми внаслідок соціальних і воєнних конфліктів, терористичних актів, екстремальних ситуацій криміногенного характеру та інших небезпечних подій [33].

Вплив соціальних факторів може виявлятися як у вигляді вогнепальних ран, механічних ушкоджень, травм та забиття, розтрощень та переломів кісток, отруєнь, опіків тощо, так і у формі різних захворювань під час різних соціальних небезпек.

Соціальними називаються небезпеки, що отримали широке розповсюдження в суспільстві та ті, що загрожують життю і здоров'ю людей. У своїй основі соціальні небезпеки породжуються соціально-економічними процесами, які протікають у суспільстві.

Наркоманія – це важке захворювання, що завдає серйозної шкоди здоров'ю, призводить до деградації особистості, інвалідності й смерті в молодому віці.

Наркоманію визначають як „стан епізодичного або хронічного отруєння”, викликаний багаторазовим введенням наркотику. Комітет експертів ВООЗ розрізняє в наркоманії, як хворобі, два стани – **залежність та звикання**.

Психічна залежність – це форма взаємовідносин між наркотиком і особистістю, і ці взаємовідносини залежать як від специфічності ефекту наркотику, так і від потреб особистості, які цей наркотик задовольняє.

Фізична залежність – це стан адаптації, який виражається в явних порушеннях фізіології у разі припинення вживання наркотиків. Це явище перебуває у безпосередньому зв'язку з фармакологічною дією наркотику на живу клітину.

СНІД – синдром набутого імунodefіциту. смертельне захворювання людини, що викликається **ВІЛ (вірусом імунodefіциту людини)**.

За оцінками ООН та ВООЗ, у світі налічується близько 40 мільйонів осіб, інфікованих вірусом імунodefіциту людини (ВІЛ). 18,5 мільйонів осіб вже померли від СНІДу.

Україна є найбільш ураженою в Східній Європі. Особливе значення має той факт, що 80% всіх ВІЛ-інфікованих становлять ін'єкційні наркомани віком статевої активності (від 15 до 30 років).

Шляхи передачі ВІЛ-інфекції: при статевому контакті з інфікованою людиною; під час переливання крові та пересадки органів; при неодноразовому використанні голки та шприців наркоманами; нанесенні татуювання; при пошкодженні шкірних покривів, слизових оболонок медичним інструментом, забрудненим ВІЛ; при контакті з інфікованими ВІЛ тканинами та органами від інфікованої матері - плоду під час вагітності чи при годуванні грудним молоком.

Тероризм – це форма злочину проти суспільної безпеки, що полягає у насильстві, політичному екстремізмові, застосуванні найжорстокіших методів насилля, включаючи фізичне знищення людей, для досягнення певних цілей

Існує три основних види тероризму: політичний, релігійний та кримінальний. Найбільш поширеними у світі терористичними актами є:

- напади на державні або промислові об'єкти, які призводять до матеріальних збитків, а також є ефективним засобом залякування та демонстрації сили;
- захоплення державних установ або посольств (супроводжується захопленням заручників, що викликає серйозний громадський резонанс);
- захоплення літаків або інших транспортних засобів (політична мотивація - звільнення з тюрми товаришів по партії; кримінальна мотивація - вимога викупу);
- насильницькі дії проти особистості жертви (для залякування або в пропагандистських цілях);
- викрадення (з метою політичного шантажу для досягнення певних політичних поступок або звільнення в'язнів, форма самофінансування);
- політичні вбивства (один із найрадикальніших засобів ведення терористичної боротьби; вбивства, в розумінні терористів, повинні звільнити народ від тиранів);
- вибухи або масові вбивства (розраховані на психологічний ефект, страх та невпевненість людей).

Наступне питання має за мету дослідити сутність соціальних та психологічних факторів ризику для людини.

Психофізіологічними факторами потенційної небезпеки постійної дії слід вважати:

- 1) недоліки органів відчуття (дефекти зору, слуху);
- 2) порушення зв'язків між сенсорними та моторними центрами, внаслідок Чого людина не здатна реагувати адекватно на ті чи інші зміни, що сприймаються органами відчуття;
- 3) дефекти координації рухів (особливо складних рухів та операцій, прийомів);
- 4) підвищена емоційність;
- 5) відсутність мотивації до трудової діяльності (незацікавленість в досягненні цілей, невдоволення оплатою праці, монотонність праці, відсутність пізнавального моменту, тобто нецікава робота).

Психофізіологічними факторами потенційної небезпеки тимчасової дії є:

- 1) недостатність досвіду (поява імовірної помилки, невірні дії, напруження нервово-психічної системи, побоювання допустити помилку);

- 2) необережність (може призвести до ураження не лише окремої людини, а й всього колективу);
- 3) втома (розрізняють фізіологічне та психологічне втомлення);
- 4) емоційні явища (особливо конфліктні ситуації, душевні стреси, пов'язані з побутом, сім'єю, друзями, керівництвом).

Вивчаючи друге питання заняття, потрібно усвідомлювати, що **стрес** – це неспецифічна реакція організму у відповідь на несподівану та напружену ситуацію; це фізіологічна реакція, що мобілізує резерви організму і готує його до фізичної активності типу спротиву, боротьби, до втечі.

У сучасному житті людина живе у полі дії факторів -стресорів. В залежності від умов, способу життя, середовища, що є оточенням людини, виду діяльності, інтенсивність цих факторів буде відрізнятися.

Також вплив цих факторів і наслідки для людини залежать від виду, інтенсивності, часу їх впливу, стану і психофізіологічних характеристик людини, на яку вони діють. Організм людини від природи пристосований до виживання в різних умовах.

У процесі психічної адаптації відбувається процес встановлення оптимальної відповідності між особистістю і навколишнім середовищем, яка сприяє задоволенню актуальних потреб і реалізації значущих цілей за умови збереження фізичного і психічного здоров'я.

Резерви організму – здатність організму посилювати свою діяльність порівняно з станом відносного спокою.

Психологічні важелі забезпечення безпеки людини.

У надзвичайних ситуаціях людина проявляє себе по-різному залежно від типу нервової системи і темпераменту.

Стрессова реакція:

1. Активна – зростає ефективність діяльності,
2. Пасивна – ефективність діяльності різко зменшується.

Емоційна урівноваженість сприятливо впливає на життєдіяльність людини, зменшує її схильність до небезпеки.

Дуже часто соціальні небезпеки супроводжуються зібранням великої кількості людей, яка несе за собою фізичну небезпеку у випадку руху цих людей, нестабільних і неконтрольованих переміщень, викликаних зовнішніми чинниками- провокаціями, діями терористів тощо. Наприклад, спортивний матч, демонстрація, парад.

Останнє питання пов'язане з дослідженням поведінки людей у натовпі і небезпеками, які виникають для людини і працівника правоохоронних органів. Натовп – це числення скупчення людей в одному місці. Для натовпу характерним є спільність емоційного стану його учасників, викликаного єдиним об'єктом їх особливої уваги.

Поведінка людини, що попала у натовп і хоче себе убезпечити від небезпеки, повинна відповідати певним правилам:

1. Щоб не загинути у натовпі, краще правило – не потрапляти в нього або обминути його. Якщо це не можливо, в жодному випадку не рухатись проти натовпу.
2. Пам'ятайте, що найнебезпечніше – бути затиснутим і затоптаним у тисняві.

3. Люди у паніці не помічають тих, хто перебуває поруч. Кожен думає про особистий порятунок. Люди пориваються вперед, до виходу. Найбільша тиснява буває в дверях, перед сценою, біля арени тощо.
4. Тому, входячи в будь-яке приміщення, треба звертати увагу на запасні та аварійні виходи, і знати, як до них добратися.
5. Не наближатися до вітрин, стін, скляних дверей, до яких можуть притиснути і таким чином травмувати. Якщо натовп захопив – не чинити йому опір. Потрібно глибоко вдихнути, зігнути руки у ліктях, підняти їх, щоб захистити грудну клітку. Не можна тримати руки у кишенях, чіплятися за щось руками – їх можуть зламати. Якщо є можливість, потрібно застебнути одяг. Високі підбори можуть коштувати життя, так само, як і розв'язаний шнурок. Потрібно викинути сумку, парасольку тощо. Якщо щось впало, ні в якому разі не можна намагатися підняти – життя дорожче.
6. Головне завдання в натовпі – не впасти. Якщо вас усе ж збили з ніг і ви впали на землю, необхідно спробувати звернутися клубком і захистити голову руками, прикриваючи потилицю. При будь-якій можливості треба спробувати встати на ноги.
7. З метою запобігання небезпечним ситуаціям під час проведення масових заходів рекомендується створення так званих груп порятунку. Основне їхнє завдання – своєчасне й оперативне реагування на раптові запити присутніх і недопущення панічних настроїв.

Після розгляду теоретичних питань перевіряється виконання самостійної роботи, заслуховуються доповіді студентів з їх обговоренням, проводиться тестовий контроль знань.

III. Заключна частина: 10 хвилин.

У заключній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми, а також пояснюється завдання на наступну тему практичного заняття.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента

1. Законспектувати і вивчити питання:
  1. Корупція як соціально-політичне явище.
  2. Тероризм: сутність, види, причини, наслідки, методи запобігання та захисту.
  3. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика. Вплив на психіку алкоголю, тютюну і наркотичних речовин.
  4. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини у натовпі.
  5. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Види реакцій людини на небезпеку.
  6. Правила особистої безпеки поліцейського у випадку спілкування з особами, хворими на СНІД, туберкульоз, гепатит, ВІЛ-інфікованими (за результатами перегляду фільму, розміщення в системі, тема 5

Навчальний відеофільм "Особиста безпека працівників поліції " (туберкульоз, обшук, наркотики), [Навчальний фільм ОБП \(наркозалежні- поведінка\)](#).

2. Скласти словник термінів до теми.

соціально-політичні конфлікти, зброя та засоби масового ураження, технологічний тероризм, маніпуляція свідомістю, злочинність, шахрайство, корупція, криміналізація суспільства, алкоголізм, наркоманія, ігроманія, натовп, НЛП, булінг, інформаційна безпека, пропаганда, сучасні види шахрайств (кіберзлочини та інші).

3. Написати анотацію наукової статті (пишеться студентом у кількості 1 на семестр).

4. Опрацюйте тестові завдання:

1. Небезпеки, викликані низьким духовним та культурним рівнем людей – це:

- а) природні небезпеки;
- б) соціальні-політичні небезпеки;
- в) техногенні небезпеки;
- г) антропогенні небезпеки.

2. Шантаж, шахрайство, крадіжки – соціально-політичні небезпеки, що за походження належать до:

- а) небезпек, пов'язаних з психічним впливом на людину;
- б) небезпек, пов'язаних з фізичним насильством; (розбій, бандитизм, терор, ґвалтування, утримання заручників).
- в) небезпек, пов'язаних з вживанням речовин, що руйнують організм людини (наркоманія, алкоголізм, паління);
- г) небезпек, пов'язаних із хворобами.

3. СНІД, венеричні захворювання – соціально-політичні небезпеки, що за походження належать до:

- а) небезпек, пов'язаних з психічним впливом на людину;
- б) небезпек, пов'язаних з фізичним насильством;
- в) небезпек, пов'язаних з вживанням речовин, що руйнують організм людини;
- г) небезпек, пов'язаних із хворобами.

4. Наркоманія, алкоголізм, паління – соціально-політичні небезпеки, що за походження належать до:

- а) небезпек, пов'язаних з психічним впливом на людину;
- б) небезпек, пов'язаних з фізичним насильством;
- в) небезпек, пов'язаних з вживанням речовин, що руйнують організм людини;
- г) небезпек, пов'язаних із хворобами.

5. Розбій, бандитизм, терор, ґвалтування, утримання заручників – політичні небезпеки, що за походження належать до:

- а) небезпек, пов'язаних з психічним впливом на людину;
- б) небезпек, пов'язаних з фізичним насильством;
- в) небезпек, пов'язаних з вживанням речовин, що руйнують організм людини;
- г) небезпек, пов'язаних із хворобами.

6. Ви беріть із переліку варіантів той, у якому зазначено основні причини соціально-політичних небезпек:

- а) розбіжності у політичних, ідеологічних поглядах, недосконалість людської природи, соціально-економічні проблеми у суспільстві;
- б) соціально-економічні та екологічні аспекти розвитку;
- в) технологічні похибки при проектуванні та розробці об'єктів промисловості та соціальної інфраструктури;
- г) єдність поглядів різних груп населення на соціально-економічні аспекти розвитку.

7. До природно-соціальних небезпек належать:

- а) війна, тероризм, глобальна злочинність, алкоголізм, тютюнопаління;
- б) порушення озонового шару, кислотні опади, запустелювання;
- в) епідемії інфекційних захворювань, наркоманія;
- г) забруднення атмосфери в містах, забруднення міських приміщень, забруднення питної води.

8. Прояв дії на людину соціальних факторів може відбуватися у вигляді:

- а) травм та отруєнь внаслідок витоку небезпечних хімічних речовин на об'єктах транспортної інфраструктури;
- б) різних захворювань під час небезпек природного походження та під час різних соціальних небезпек;
- в) отруєнь, різних захворювань природного походження та під час різних соціальних небезпек;
- г) травм та забиття, розтрощень та переломів кісток, вогнепальних ран, механічних ушкоджень, отруєнь, різних захворювань під час різних соціальних небезпек.

9. Насильство, страх, залякування жертви і цілеспрямований вплив на її поведінку (або громадськості, або окремих груп населення), що має на меті змусити владу змінити політичну позицію щодо певних політичних явищ, – характерні ознаки:

- а) НЛП;
- б) інформаційного впливу;
- в) тероризму;
- г) шантажу.

10. Фізіологічна реакція, що мобілізує резерви організму і готує його до фізичної активності типу спротиву, боротьби, до втечі, – це:

- а) афект;
- б) стрес;
- в) сприйняття;
- г) емоції.

11. Стадії стресу(за класичною теорією) поділяють на:

- а) гострий стрес, звикання, уповільнення;
- б) гостру і хронічну;
- в) гострий стрес, звикання, виснаження;
- г) контрольовану і неконтрольовану.

12. Динамічний процес, завдяки якому в організмі підтримується сталість внутрішнього середовища в мінливому зовнішньому середовищі, –

- а) гомеостаз;
- б) синергія;
- в) адаптація;
- г) симбіоз.

13. Реакцію організму на неприємні, сумні і загрозливі зміни в житті називають:

- а) дистрес;
- б) еустрес;
- в) афект;
- г) емоції.

14. Викид у кров гормонів кортизолу та адреналіну є позитивним з точки зору безпеки людини у випадку:

- а) гострого стресу;
- б) хронічного стресу;
- в) виснаження;
- г) і гострого, і хронічного стресу.

15. Стрессова реакція людини у надзвичайній ситуації може бути:

- а) реактивна або пасивна;
- б) адекватна або пасивна;
- в) активна або пасивна;
- г) реактивна або нейтральна

Теми рефератів

1. Тероризм: сутність, види, причини, наслідки, методи запобігання та захисту.
2. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.
3. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика: алкоголізм та наркоманія.
4. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика: ігроманія.
5. Булінг – причини виникнення та механізми протидії.
6. Соціальні мережі та їх роль у розповсюдженні соціальних небезпек.
7. Тютюнопаління як шкідлива звичка: причини, механізм звикання, наслідки для людини.
8. Зростання злочинності як фактор небезпеки. Види злочинних посягань на людину.
9. Корупція і криміналізація суспільства: сутність, фактори розвитку і взаємозв'язки.
10. Маніпуляція свідомістю як соціальний фактор, що впливає на життя та здоров'я людини.
11. Психоемоційне напруження (стрес) у НС: сутність, види, методи подолання.
12. Духовне середовище людини як інструмент запобігання соціальним НС.
13. Війна як фактор небезпеки.

Тема №6: Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх наслідків

Практичне заняття 10-11 (д.ф.н.), практичне заняття 3 (з.ф.н.) Запобігання надзвичайним ситуаціям та організація усунення їх наслідків

Навчальна мета заняття: дослідити сутність, роль і значення методів запобігання надзвичайним ситуаціям та усунення їх наслідків.

Час проведення – 4 год (д.ф.н.), 2 год (з.ф.н.)

Місце проведення – навчальна аудиторія з БЖД.

Навчальні питання. Практичне заняття 10

1. Принципи та основні завдання захисту населення у НС.
2. Колективні засоби захисту.

Навчальні питання. Практичне заняття 11

3. Засоби індивідуального захисту населення (ЗІЗ) в НС.
4. Прийоми та способи проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

5. Спеціальна обробка людей, територій, техніки у НС: дезактивація, дегазація, дезінфекція.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № **254к/96-ВР**. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 року // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: № 284/99. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text>
4. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
5. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнко ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
6. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац.. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.
7. Безпека життєдіяльності: Навчально-методичний посібник / [Укладачі: В.І. Кошель, Г.П. Сав'юк, Б.С. Дзундза]. Івано-Франківськ: НАІР, 2015. 107 с. URL: https://kbg.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/51/2018/04/Kurs_Lektsij_BGD_2015-_new.pdf
8. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Примєнко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhkhzhkyaoersfkhk-Iatsuszyeshch.pdf>

Необхідне обладнання – ноутбук, мультимедійний проектор, екран.

План проведення заняття

I. Вступ: 15 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття.

II. Основна частина: 65 хвилин.

Основна частина заняття присвячена обговоренню і аналізу питань теми, виконанню контрольної роботи (тестових завдань).

При розкритті першого питання студенти повинні висвітлити принципи захисту населення у НС та основні завдання захисту населення у НС.

Основні принципи захисту населення:

1. Захист населення планується і здійснюється диференційовано, залежно від економічного та природного характеру його розселення, виду і ступеня небезпеки можливих надзвичайних ситуацій.
2. Усі заходи щодо життєзабезпечення населення готуються заздалегідь і здійснюються на підставі законів держави.
3. При захисті населення використовують усі наявні засоби захисту (захисні споруди, індивідуальні засоби захисту, евакуацію із небезпечних районів та інше).
4. Громадяни повинні знати основні свої обов'язки щодо безпеки життєдіяльності, дотримуватись установлених правил поведінки під час надзвичайних ситуацій.

Для забезпечення захисту населення у надзвичайних ситуаціях планують і проводять такі групи заходів:

1. Повідомлення населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій та постійне його інформування про наявну обстановку.
2. Навчання населення вмінню застосовувати засоби індивідуального захисту і діяти у надзвичайних ситуаціях.
3. Укриття людей у сховищах, медичний, радіаційний та хімічний захист, евакуація населення з небезпечних районів.
4. Спостереження та контроль за ураженістю навколишнього середовища, продуктів харчування та води радіоактивними, отруйними, сильнодіючими отруйними речовинами та біологічними препаратами.
5. Організація і проведення рятувальних та інших робіт у районах лиха й осередках ураження.

Друге питання присвячене розгляду колективних засобів захисту, до яких належать сховища, протирадіаційні укриття (ПРУ) та найпростіші засоби. Також потрібно знати що таке евакуація (КЦЗ), які існують види залежно від цілей, і як вона проводиться, які дії працівника правоохоронних органів у цій ситуації.

1) сховище – герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів;

2) протирадіаційне укриття – негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості;

3) швидкоспоруджувана захисна споруда цивільного захисту – захисна споруда, що зводиться із спеціальних конструкцій за короткий час для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період.

Споруда подвійного призначення – це наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення.

Найпростіше укриття – це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період.

Евакуація (Кодекс) - організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення

Також потрібно знати що таке евакуація, її види. Залежно від особливостей (НС) встановлюються такі види евакуації: обов'язкова; загальна або часткова; тимчасова або безповоротна. Потрібно чітко розуміти, у яких випадках вона проводиться, які дії працівника правоохоронних органів у цій ситуації.

Третє питання передбачає розгляд індивідуальних засобів захисту населення у надзвичайних ситуаціях. Потрібно розкрити види і характерні особливості використання засобів індивідуального захисту населення у НС, їх класифікацію, будову і особливості використання.

Готуючи наступне питання, потрібно розглянути прийоми та способи проведення аварійно-рятувальних і інших невідкладних робіт. Роль працівника правоохоронних органів у цьому процесі.

При підготовці п'ятого питання студенти повинні зважити на те, що велике значення для зменшення негативних наслідків від настання НС має спеціальна обробка людей, територій, техніки у НС: дезактивація, дегазація, дезінфекція. Потрібно знати, коли і як її здійснюють.

Після розгляду теоретичних питань їх обговорення, перевіряється виконання самостійної роботи, проводиться тестовий контроль знань.

III. У заключній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми, викладач оголошує інформацію про отримані на занятті оцінки, а також пояснює завдання на наступну тему практичного заняття.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента

1.Законспектувати і вивчити питання:

1.Законспектувати і вивчити питання:

1. Використовуючи текст Ст. 33. Кодексу цивільного захисту України, дайте визначення евакуації, які її види існують і коли вони застосовуються.

2.Порядок оповіщення населення про загрозу чи виникнення НС.

6. Встановіть відповідність між характеристиками споруд і їх з числовими значеннями, що характеризують їх захисні властивості, з'єднавши попарно. Відповідь надайте у вигляді, аналогічно прикладу: 4б, 3в, 1а, 2г

Для виконання використовуйте інформацію з сайту ДСНС, режим доступу: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Radiaciyna-nebezpeka.html>

1	Стіни дерев'яного будинку	а	у 10 разів
2	Стіни цегляного будинку	б	у 40 - 100 разів
3	Заглиблені укриття (підвали): з покриттям із	в	у 2 рази

	дерева		
4	Заглиблені укриття (підвали): з покриттям із цегли або бетону	г	у 7 разів

4. Призначення та класифікація засобів індивідуального захисту населення (ЗІЗ) у НС. Будова індивідуальних засобів захисту (ЗЗК та протигазу).

5. Призначення, класифікація медичних засобів захисту населення (індивідуальна аптечка).

6. Прийоми та способи проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

2. Скласти словник термінів до теми.

евакуація, обов'язкова; загальна або часткова; тимчасова або безповоротна;

сховища, протирадіаційні укриття (ПРУ), швидкосторуджувана захисна споруда цивільного захисту, найпростіші укриття, споруда подвійного призначення, медичні засоби захисту, ЗІЗ, дезактивація, дегазація, дезінфекція, аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, ліквідація наслідків надзвичайної ситуації, реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків.

3. Написати анотацію наукової статті – 1 на семестр.

4. Опрацюйте тестові завдання

1. Що таке евакуація?

- а) це виїзд всього населення, з небезпечних районів у заміську зону;
- б) це організований виїзд (вихід) робітників і службовців з небезпечних районів у заміську зону;
- в) це організований вихід (виїзд) працездатного контингенту підприємств і організацій, який припиняє чи переносить свою діяльність у заміську зону, а також непрацездатного і незайнятого у виробництві населення.

2. Як класифікують захисні споруди ЦЗ (відповідно до ст. 32. Кодексу цивільного захисту України):

- а) сховища, протирадіаційні укриття, найпростіші укриття;
- б) сховища, протирадіаційні укриття, швидкосторуджувані захисні споруди цивільного захисту;
- в) підвали, перші поверхи будинків, бліндажі;
- г) бункери, швидко збудовані укриття.

3. На скільки класів по захисним властивостям залежно від дії ударної хвилі діляться сховища?

- а) на 6;
- б) на 5;
- в) на 4;
- г) на 3.

4. Герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів, – це:

- а) сховище,
- б) протирадіаційне укриття,
- в) найпростіше укриття;
- г) швидкосторуджувана захисна споруда цивільного захисту.

5. Захисна споруда, що зводиться із спеціальних конструкцій за короткий час для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період, – це:

- а) сховище,

- б) протирадіаційне укриття,
- в) найпростіше укриття;
- г) швидкоспоруджувана захисна споруда цивільного захисту.

6. Інженерна споруда герметичного типу, яка призначена для захисту людей при аваріях на атомних електростанціях з викидом радіоактивних речовин, при аваріях на хімічних і вибухонебезпечних підприємствах, застосуванні противником зброї масового ураження і від високих температур зовнішнього повітря – це:

- а) сховище,
- б) протирадіаційне укриття,
- в) найпростіше укриття;
- г) бункери.

7. Наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення – це:

- а) сховище,
- б) протирадіаційне укриття,
- в) найпростіше укриття;
- г) споруда подвійного призначення.

8. Фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період – це:

- а) сховище,
- б) протирадіаційне укриття,
- в) найпростіше укриття;
- г) споруда подвійного призначення.

9. Розподіл евакуації за видами на обов'язкову; загальну або часткову; тимчасову або безповоротну (відповідно до ст. 33 КЦЗ України) здійснюють залежно від:

- а) особливостей надзвичайної ситуації;
- б) наявних сил ЦЗ;
- в) встановленого режиму функціонування ЄДСЦЗ;
- г) призначення евакуації.

10. У випадку аварій з викидом радіоактивних та НХР; катастрофічного затоплення місцевості; масових лісових і торф'яних пожеж, землетрусів, зсувів, інших геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів; збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій у безпечні райони, які визначаються Міністерством оборони України на особливий період) проводять:

- а) загальну евакуацію;
- б) обов'язкову евакуацію населення;
- в) часткову евакуацію;
- г) тимчасову евакуацію.

11. Для вивезення категорій населення, які за віком чи станом здоров'я у разі виникнення НС не здатні самотійно вжити заходів щодо збереження свого життя або здоров'я, а також осіб, які відповідно до законодавства доглядають (обслуговують) таких осіб застосовують:

- а) загальну евакуацію;
- б) обов'язкову евакуацію населення;
- в) часткову евакуацію;
- г) тимчасову евакуацію.

12. Якщо евакуації із зон можливого радіоактивного та хімічного забруднення; катастрофічного затоплення місцевості з чотиригодинним добіганням проривної хвилі при руйнуванні гідротехнічних споруд підпадають усі категорії населення, евакуація називається:

- а) загальна;
- б) обов'язкова;
- в) часткова;
- г) тимчасова.

13. Призначення засобів індивідуального захисту (ЗІЗ) органів дихання:

- а) для захисту органів дихання від радіоактивного пилю, сильнодіючих отруйних речовин та бактеріологічних засобів;
- б) для захисту органів дихання, очей та шкіри обличчя від радіоактивного пилю, сильнодіючих отруйних речовин та бактеріологічних засобів;
- в) для захисту органів дихання, очей та шкіри обличчя від радіації, хімічних речовин та бактеріальних засобів;
- г) виключно для захисту органів дихання, очей та шкіри обличчя сильнодіючих отруйних речовин.

14. Що відноситься до ЗІЗ шкіри?

- а) робочий одяг та взуття, побутовий прогумований одяг та взуття, легкий захисний костюм Л-1, загальновійськовий захисний комплект (ЗЗК);
- б) легкий захисний костюм Л-1, загальновійськовий захисний комплект (ЗЗК);
- в) робочий одяг та взуття, плащ-палатка, загальновійськовий захисний комплект (ЗЗК);
- г) загальновійськовий захисний комплект (ЗЗК), рукавиці, панчохи, шлем.

15. Класифікація бойових отруйних речовин за дією на організм людини:

- а) нервово-паралітичної, загальноядовитої, задушливої, алергічної, психо-хімічної дії;
- б) нервово-паралітичної, загальноядовитої, задушливої, шкірноаривної, психо-хімічної та подразнювальної дії;
- в) нервово-паралітичної, задушливої, шкірноаривної, психогенної та подразнюючої дії;
- г) задушливої, загально ядовитої та подразнювальної дії.

16. Будова фільтруючого протигазу:

- а) шолом-маска, з'єднувальна трубка або без неї, протигазова фільтруюча коробка, сумка для перенесення, плівки проти запотівання окулярів;
- б) гумова маска, з'єднувальна трубка, протигазова фільтруюча коробка, сумка для перенесення;
- в) шолом-маска, протигазова фільтруюча коробка, підігрівальний елемент;
- г) гумова маска, з'єднувальна трубка, протигазова фільтруюча коробка.

17. Способи проведення спецобробки:

- а) хімічний, механічний, фізико-хімічний;
- б) хімічний, фізичний, механічний, фізико-хімічний;
- в) фізичний, хімічний, фізико-хімічний.
- г) хіміко-біологічний, механічний, фізичний.

18. Види спеціальної обробки:

- а) дегазація, дератизація, дезінсекція;
- б) дегазація, дезінфекція, дератизація;
- в) дезактивація, дегазація, дезінфекція;
- г) дезактивація, дегазація, дератизація.

19. Види прогнозування хімічного забруднення:

- а) термінове і оперативне;
- б) довгострокове (оперативне) і аварійне;
- в) просте і складне;
- г) стратегічне і тактичне.

20. Комплектність загальновійськового захисного комплекту (ЗЗК):

- а) плащ, штани-чоботи, захисні рукавиці, укладка для перенесення;
- б) плащ, панчохи, захисні рукавиці, укладка для перенесення;
- в) куртка з капюшоном, панчохи, захисні рукавиці, сумка для перенесення.
- г) плащ, штани-чоботи, захисні рукавиці.

21. Що включають аварійно-рятувальні і інші невідкладні роботи в зонах НС?

- а) це дії, спрямовані на пошук, захист і врятування людей, матеріальних і культурних цінностей та захист довкілля під час ліквідації наслідків НС, та на локалізацію зони впливу небезпечних чинників, що виникають у разі аварій, катастроф та стихійних лих;
- б) це пошук, захист і врятування людей, та локалізація і ліквідація наслідків НС;
- в) це дії, спрямовані на захист довкілля під час ліквідації наслідків НС.

22. Комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, апаратури, засобів та каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів та інформації про виникнення надзвичайних ситуацій до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення – це:

- а) система реагування на надзвичайну ситуацію;
- б) система оповіщення;
- в) пропаганда;
- г) оповіщення.

23. Призначення АІ-2, АІМЗ:

- а) для надання само- і взаємодопомоги при заходженні в зонах радіаційного, хімічного та бактеріологічного забруднення і знезараження води (тільки АІМЗ);
- б) для надання самодопомоги при заходженні в зонах радіаційного, хімічного та бактеріологічного забруднення і знезараження води (тільки АІ-2);
- в) для надання само- і взаємодопомоги при заходженні в зонах радіаційного, хімічного забруднення і знезараження води.

24. Основним способом оповіщення населення про НС в умовах мирного та воєнного часу є передача інформації з використанням:

- а) мобільного зв'язку та мережі Інтернет; державних мереж проводового радіомовлення;
- б) мобільного зв'язку та мережі Інтернет, державних мереж телевізійного мовлення;
- в) державних мереж проводового, радіо і телевізійного мовлення;
- г) загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення.

25. Задачі і складові радіаційного і хімічного захисту населення і територій висвітлені у:

- а) ст.5 Кодексу цивільного захисту України;
- б) ст.15 Кодексу цивільного захисту України;
- в) ст.25 Кодексу цивільного захисту України;
- г) ст.35 Кодексу цивільного захисту України.

Теми рефератів

1. Колективні засоби захисту населення у НС.
2. Індивідуальні засоби захисту населення у НС.
3. Призначення, класифікація медичних засобів захисту населення.
4. Прийоми та способи проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.
5. Досвід розвинених країн у галузі забезпечення безпеки життєдіяльності.
6. Пошуково-рятувальні роботи в завалах при НС.
7. Медицина катастроф- функції і роль у ліквідації наслідків НС.

Тема №7: Організаційно-правовий механізм запобігання надзвичайним ситуаціям та усунення їх наслідків

Практичне заняття 12 (д.ф.н.), Організаційно-правовий механізм запобігання надзвичайним ситуаціям та усунення їх наслідків

Навчальна мета заняття: дослідити сутність і механізм функціонування організаційно-правового механізму запобігання надзвичайним ситуаціям та усунення їх наслідків.

Час проведення - 2 год. Місце проведення - навчальна аудиторія з БЖД.

Навчальні питання

1. Нормативно-правова база з безпеки життєдіяльності та ЦЗ.
2. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні:
  - ЄДС ЦЗ України: складові, функції, завдання,режими функціонування.
  - ДСНС- функції, завдання.
3. Дії органів місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування, керівництва ОГ щодо захисту об'єкту, персоналу, населення і територій від наслідків НС.
4. Організація навчання населення з питань цивільного захисту.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № **254к/96-ВР**. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
3. Положення про єдину державну систему цивільного захисту: затверджено постановою КМУ від 9 січня 2014 р. № 11. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
4. Положення «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій»; Указ Президента України від 16.01.2013р. № 20/2013. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013?nreg=20%2F2013&find=1&text=%EF%EE%E2%F1%FF%EA%E4%E5%ED%ED%EE%E3%EE&x=-888&y=-15865#n22>
5. Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту: Постанова КМ України № 733 від 27 вересня 2017 р. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF>

6. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова КМУ №444 від 26 червня 2013 р. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF>
7. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 року // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: № 284/99. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text>
8. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту: Наказ МВС України від 11.09.2014 № 934. Офіційний сайт Національної поліції URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html>
10. Положення «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій»; Указ, Президента України; від 16.01.2013 № 20/2013. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL :<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013?nreg=20%2F2013&find=1&text=%EF%EE%E2%F1%FF%EA%E4%E5%ED%ED%EE%E3%EE&x=-888&y=-15865#n22>;
11. Про затвердження Плану реагування на радіаційні аварії Наказ N 87/211 від 17.05.2004 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10 червня 2004 р. за № 720/9319. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0720-04>
12. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби ЦЗ та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж Наказ МВС України від 26 квітня 2018 року № 340. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text>
13. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 р. за № 1254/29384 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#n15>
14. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
15. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Наказ МВС України від 31 жовтня 2016 року № 1129 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>
16. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М.

- Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
17. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Примєнко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhkhzhkyaoersfkhk-Iatsuszyeshch.pdf>
18. Ключко А. М., Собина В. О. Формування правових основ взаємодії органів правоохорони, місцевого самоврядування та Державної служби України з надзвичайних ситуацій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер.: Державне управління*. 2018. Вип. 1(8). С. 424-432. DOI: 10.5281/zenodo.1240814. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5594>
19. Особиста безпека поліцейського в умовах дії правового режиму воєнного стану : навч. посіб. / [уклад.: Боровик М. О.; Шутяк І. А.; Ларіонова І. Т., Іншеков М. В.]; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Каф. такт. та спец. фіз. підготовки. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 188 с.
20. Петровська С.А., Лук'янихіна О. А. Правові аспекти захисту населення України від надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану. *Вісник ХНУВС. № 3, Ч. 2, 2023* DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.47>

Необхідне обладнання – ноутбук, мультимедійний проектор, екран.

План проведення заняття

I. Вступ: 15 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття.

II. Основна частина: 65 хвилин.

Присвячена обговоренню й перевірці знань здобувачів з питань теми, виконанню контрольної роботи (тестових завдань).

При розкритті першого питання потрібно зазначити, що в Україні створена система нормативно-правоого забезпечення цивільного захисту і безпеки життєдіяльності. Правове підґрунтя закладено низкою законів, Указів Президента, Постанов КМУ, наказів міністерств, положень тощо. Одним із основних документів є Кодекс цивільного захисту України. Він регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Друге питання передбачає розуміння складових структурно-функціональної схеми державного управління безпекою та захистом у НС в Україні і її елементів: територіальна та функціональна підсистеми ЄДС ЦЗ(Кодекс цивільного захисту) та ДСНС (Положення), їх функції, завдання. Функції і завдання комісій ТЕБ та НС різних рівнів.

Третє питання вивчають за нормами Кодексу цивільного захисту, що містять перелік дій органів місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування, керівництва суб'єктів господарювання щодо захисту об'єкту, персоналу, населення і територій від наслідків НС.

Четверте питання передбачає вивчення студентами принципів та основних завдань захисту населення у НС.

Після розгляду теоретичних питань їх обговорення, перевіряється виконання самостійної роботи, проводиться тестовий контроль знань.

III. У заключній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми, викладач оголошує інформацію про отримані на занятті оцінки, а також пояснює завдання на наступну тему практичного заняття.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента

1. Законспектувати і вивчити питання:

1. Зонування території за можливою дією вражаючих факторів НС.
2. Режими функціонування єдиної державної системи цивільного захисту.
3. Паспортизація, ідентифікація та декларування безпеки об'єктів.
4. Організація навчання населення з питань цивільного захисту
2. Скласти словник термінів до теми: цивільний захист, органи цивільного захисту об'єкта господарювання, державне управління безпекою та захистом у НС, навчання, управління і нагляд за безпекою життєдіяльності.
3. Написати анотацію наукової статті – 1 на семестр.
4. Опрацюйте тестові завдання.

1. Функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період – це.

- а) екологічна безпека;
- б) техногенна безпека;
- в) соціальний захист
- г) цивільний захист

2. Що таке Єдина державна система цивільного захисту (ЄДС ЦЗ):

- а) це сукупність органів, управління, сил та засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на які покладається реалізація державної політики в сфері ЦЗ;
- б) це сукупність сил та засобів, на які покладаються заходи щодо запобігання і ліквідація НС в особливий період;
- в) це сили, НВФ та засоби центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на які покладається реалізація державної політики в сфері ЦЗ;
- г) постійно діючі органи управління цивільного захисту, координаційні органи, сили цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

3. Які підсистеми входять до складу ЄДС ЦЗ України?

- а) ДСНС України, сили функціональних підсистем;
- б) функціональні і територіальні підсистеми;
- в) органи реагування на НС державного та регіонального рівня;
- г) територіальні підсистеми усіх рівнів.

4. Комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій

(ТЕБ та НС) держадміністрацій відносяться до координуючих органів і належать до:

- а) територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ України;
- б) функціональної підсистеми ЄДС ЦЗ України;
- в) системи забезпечення БЖД регіону;
- г) системи органів цивільного захисту області.

5. Комісії з питань ТЕБ та НС відносять до:

- а) постійно діючих органів управління цивільного захисту;
- б) координаційних органів управління цивільного захисту;
- в) сил цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем;
- г) тимчасово діючих органів управління цивільного захисту.

6. Комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя належать до координаційних органів:

- а) загальнодержавного рівня;
- б) регіонального рівня;
- в) місцевого рівня;
- г) об'єктового рівня.

7. Аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій – це:

- а) оперативно-рятувальна служба цивільного захисту ;
- б) аварійно-рятувальне формування;
- в) аварійно-рятувальна служба;
- г) сили цивільного захисту.

8. Сукупність організаційно об'єднаних органів управління, сил та засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт – це:

- а) сили цивільного захисту;
- б) оперативно-рятувальна служба цивільного захисту ;
- в) аварійно-рятувальне формування;
- г) аварійно-рятувальна служба.

9. Підрозділ аварійно-рятувальної служби, самостійний підрозділ, загін, центр, пожежно-рятувальний підрозділ (частина) – це:

- а) сили цивільного захисту;
- б) аварійно-рятувальне формування;
- в) оперативно-рятувальна служба цивільного захисту ;
- г) аварійно-рятувальна служба.

10. За умов нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій встановлюється такий режим функціонування єдиної державної системи цивільного захисту:

- а) повсякденного функціонування;
- б) підвищеної готовності;
- в) надзвичайної ситуації;
- г) надзвичайного стану.

11. Відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктів господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення є характерним для:

- а) екологічної безпеки;
- б) підвищеної безпеки;
- в) техногенної безпеки;
- г) надзвичайного стану.

12. Оперативно-рятувальна служба ЦЗ (функціонує в системі ДСНС); аварійно-рятувальні служби; формування ЦЗ; спеціалізовані служби ЦЗ; пожежно-рятувальні підрозділи (частини); добровільні формування ЦЗ є складовими:

- а) постійно діючих органів управління цивільного захисту;
- б) координаційних органів управління цивільного захисту;
- в) сил цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем ЄДС ЦЗ;
- г) тимчасово діючих органів управління цивільного захисту.

13.Що включають рятувальні і інші невідкладні роботи в зонах НС?

- а) це дії, спрямовані на пошук, захист і врятування людей, матеріальних і культурних цінностей та захист довкілля під час ліквідації наслідків НС, та на локалізацію зони впливу небезпечних чинників, що виникають у разі аварій, катастроф та стихійних лих;
- б) це дії, спрямовані на пошук, захист і врятування людей у разі аварій, катастроф та стихійних лих;
- в) це дії, спрямовані на захист довкілля під час ліквідації наслідків НС;
- г) це дії, спрямовані на матеріальних і культурних цінностей під час ліквідації наслідків НС.

14. Сигнали ЦЗ на особливий період:

- а) «Увага!», «Повітряна тривога», «Хімічне зараження», «Радіаційне зараження»;
- б) «Увага!», «Повітряна тривога», «Відбій повітряної тривоги», «Радіаційне зараження»;
- в) «Увага!», «Повітряна тривога», «Відбій повітряної тривоги», «Радіаційне зараження», «Хімічне зараження»;
- в) «Увага!», «Повітряна тривога», «Відбій повітряної тривоги», «Радіаційне зараження», «Хімічне зараження»; «Біологічне зараження».

15. Доведення сигналів і повідомлень органів управління цивільного захисту про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення – це:

- а) інформування;
- б) пропаганда;
- в) система оповіщення;
- г) оповіщення.

16. За умов нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій встановлюється такий режим функціонування єдиної державної системи цивільного захисту:

- а) повсякденного функціонування;
- б) підвищеної готовності;
- в) надзвичайної ситуації;
- г) надзвичайного стану;
- д) воєнного стану.

17. Комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, апаратури, засобів та каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів та інформації про виникнення надзвичайних ситуацій до

центральных і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення – це:

- а) система реагування на надзвичайну ситуацію;
- б) система оповіщення;
- в) пропаганда;
- г) система комунікацій;
- д) оповіщення.

18. Навчання працюючого населення діям у НС здійснюється:

- а) за місцем проживання;
- б) за місцем роботи;
- в) за місцем навчання;
- г) за місцем реєстрації.

19. Навчання учнів та студентів діям у НС здійснюється:

- а) за місцем проживання;
- б) за місцем роботи;
- в) за місцем навчання;
- г) за місцем реєстрації.

20. Навчання непрацюючого населення діям у НС здійснюється:

- а) за місцем проживання;
- б) за місцем роботи;
- в) за місцем навчання;
- г) за місцем реєстрації.

21. Навчання працюючого населення діям у НС є:

- а) не обов'язковим і здійснюється в робочий час за рахунок коштів роботодавця;
- б) обов'язковим і здійснюється в робочий час за рахунок коштів роботодавця;
- в) добровільним і здійснюється у позаурочний час за рахунок коштів роботодавця;
- г) добровільним і здійснюється у позаурочний час за рахунок коштів працівника.

22. Підсистеми, що створюються в АР Крим, областях, м. Києві та Севастополі з метою здійснення заходів щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період у відповідному регіоні відносяться до:

- а) територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ;
- б) функціональної підсистеми ЄДС ЦЗ;
- в) регіональної системи ЦЗ;
- г) об'єктової системи ЦЗ.

23. Підсистеми, що створюються центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері суспільного життя, належать

- а) територіальній підсистемі ЄДС ЦЗ;
- б) функціональній підсистемі ЄДС ЦЗ;
- в) регіональній системі ЦЗ;
- г) об'єктовій системі ЦЗ.

Теми рефератів

1. Законодавчі та нормативні акти з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту в Україні.
2. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у НС, процеси її функціонування і розвитку, регламентацію режимів запобігання і ліквідації НС.
3. ЄДС ЦЗ України: склад, функції.
4. Роль і завдання ЦЗ України та ДСНС України.

5. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності. Система державних органів по управлінню та нагляду за безпекою життєдіяльності.
6. Планування заходів щодо захисту об'єкту, персоналу, населення і територій від наслідків НС техногенного та природного характеру.
7. Моніторинг НС та порядок його здійснення.
8. Навчання персоналу підприємств, установ і організацій діям та способам захисту в разі виникнення НС та аварій.
9. Підготовка керівного складу ОГД та населення до дій в умовах НС.
10. Зонування території за можливою дією вражаючих факторів НС.
11. Дії керівного складу ОГД щодо захисту об'єкта, персоналу, населення та територій від наслідків НС.

Тема №8: Надання першої долікарської допомоги потерпілим в життєвих та надзвичайних ситуаціях.

Практичне заняття 13-14 (д.ф.н.) практичне заняття 4 (з.ф.н.) Надання першої долікарської допомоги потерпілим в життєвих та надзвичайних ситуаціях

Навчальна мета заняття: дослідити сутність надання першої долікарської допомоги потерпілим в життєвих, надзвичайних ситуаціях, та на виробництві і навчитися реалізувати отримані знання на практиці.

Час проведення - 4 год(д.ф.н).2 год (з.ф.н) Місце проведення - навчальна аудиторія з БЖД.

Навчальні питання

1. Принципи надання першої допомоги потерпілим. Заходи особистої безпеки при наданні першої допомоги потерпілим.
2. Надання допомоги потерпілим у випадку отруєння чадним газом.
3. Надання першої допомоги при ураженні електричним струмом, попаданні блискавки. Застосування індивідуальних засобів захисту з метою особистої безпеки.
4. Порядок дій працівників поліції у вибухонебезпечних ситуаціях, пожежах.
5. Надання першої допомоги при обширних опіках, обмороженні.
6. Надання першої допомоги при дорожньо-транспортній пригоді.
7. Надання першої допомоги при травматичному шоку.
8. Надання першої допомоги при утопленні
9. Надання першої допомоги при отруєннях кислотами, лугами, ліками.
10. Надання першої допомоги при укусах змій, кліщів, тварин.

Література:

1. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах: Наказ МОЗ України від 09.03.2022 № 441. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#n36>
2. Про затвердження Інструкції про поведінку з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 09.07.2014 № 653. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text>

3. Грибан В. Г. Охорона праці в органах внутрішніх справ : підруч. [для курсантів і студ. вищ. навч. закл.] / В. Г. Грибан, О. В. Негодченко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2016. 248 с. URL: http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/685/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B1%D0%B0%D0%BD_%D0%9D%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4.pdf%201.pdf
4. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник [кол. авт. ; за заг. ред. д.б.н., проф. Грибана В.Г., к.ю.н. Глуховері В.А.] Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/599/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9E%D0%9F%20%D1%82%D0%B0%20%D0%9E%D0%91%D0%9F%D0%9D%D0%9F.pdf>
5. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
6. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац.. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.
7. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Применко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhkhzhkyaoersfkhk-Iatsuszyeshch.pdf><http://dsns.gov.ua> – Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

Необхідне обладнання – ноутбук, мультимедійний проектор, екран.

План проведення заняття

I. Вступ: 15 хвилин.

Прийняти доповідь про готовність групи, перевірити наявність особового складу та підготовку до проведення заняття, провести інструктаж про заходи особистої безпеки при проведенні заняття, довести тему, навчальні питання та порядок їх відпрацювання, мету заняття.

II. Основна частина: 65 хвилин.

Основна частина заняття присвячена обговоренню і аналізу питань теми, виконанню завдань.

При розкритті першого питання студенти повинні розібратися, як законодавчо розкривається сутність першої долікарської допомоги. Чи обов'язково її надавати постраждалому. Які існують принципи надання першої допомоги потерпілим. Заходи особистої безпеки при наданні першої допомоги.

При підготовці до другого питання потрібно розглянути основні підходи до надання допомоги потерпілим у випадку отруєння чадним газом та заходи особистої безпеки у випадку пожежі.

Третє питання присвячене вивченню порядку дій при наданні першої допомоги при ураженні електричним струмом. Які засоби індивідуального захисту для

забезпечення особистої безпеки потрібно застосовувати?

Четверте питання присвячене безпосередньо вивченню порядку дій працівників поліції у вибухонебезпечних ситуаціях, пожежах.

П'яте питання охоплює блок питань щодо порядку надання першої допомоги при обширних опіках, обмороженні.

У шостому питанні потрібно дослідити алгоритм надання першої допомоги при дорожньо-транспортній пригоді.

Сьоме питання присвячене порядку надання першої допомоги при травматичному шоку.

Восьме питання розкриває порядок дій при наданні першої допомоги при утопленні.

Надання першої допомоги при отруєнні кислотами, лугами, ліками є предметом вивчення дев'ятого питання.

Десяте питання охоплює підходи до надання першої допомоги при укусах змій, кліщів і тварин.

Усі вищенаведені заходи потрібно узгоджувати з питаннями особистої безпеки при наданні допомоги постраждалим.

Після розгляду питань їх обговорення, перевіряється виконання самостійної роботи, проводиться контроль знань.

III. У заключній частині заняття аналізується та узагальнюється вивчений матеріал, підбиваються підсумки щодо рівня засвоєння матеріалу теми, викладач оголошує інформацію про отримані на занятті оцінки.

Завдання, що виносяться на самостійну роботу студента

1.Законспектувати і вивчити питання:

1. Принципи надання першої допомоги потерпілим. Заходи особистої безпеки при наданні першої допомоги потерпілим.
2. Надання допомоги потерпілим у випадку отруєння чадним газом.
3. Надання першої допомоги при ураженні електричним струмом, попаданні блискавки. Застосування індивідуальних засобів захисту з метою особистої безпеки.
4. Порядок дій працівників поліції у вибухонебезпечних ситуаціях, пожежах.
5. Надання першої допомоги при обширних опіках, обмороженні.
6. Надання першої допомоги при дорожньо-транспортній пригоді.
7. Надання першої допомоги при травматичному шоку.
8. Надання першої допомоги при утопленні
9. Надання першої допомоги при отруєннях кислотами, лугами, ліками.
10. Надання першої допомоги при укусах змій, кліщів, тварин.

2.Скласти словник термінів до теми:

перша долікарська допомога, особиста безпека, травматичний шок, опіки, ураження електричним струмом, ДТП, серцево-легенева реанімація, отруєння, вибухонебезпечні речовини.

3.Опрацюйте тестові завдання

1. В залежності від глибини ушкодження тканин опіки ділять:

- а) на 4 ступені;
- б) на 4 види;
- в) на 5 типів;
- г) на 6 типів.

2. Що таке “фібриляція шлуночків серця”:

- а) це розрізнені і хаотичні скорочення серця, внаслідок чого шлуночки перестають

викидати кров у вену;

б) це розрізнені і хаотичні їх скорочення, внаслідок чого шлуночки перестають викидати кров в аорту;

в) це підвищені по частоті скорочення м'язів, внаслідок чого наступає параліч серця і мозку.

3. Серцево-легенева реанімація включає:

а) проведення непрямого масажу серця і штучної вентиляції легенів;

б) виведення потерпілого з шоку і нанесення прекардіального удару;

в) проведення прямого масажу серця і штучного дихання;

г) проведення прямого масажу серця.

4. Що таке перша долікарська допомога (ПДД)?

а) це комплекс термінових заходів, спрямованих на відновлення чи збереження життя і здоров'я постраждалих і здійснюваних немедичним працівником чи самим потерпілим;

б) це медичні способи допомоги, спрямовані на збереження життя постраждалих в НС;

в) це само і взаємодопомога, спрямована на спасіння потерпілих за допомогою аптечок АІ-2 та АІМЗ.

5. Послідовність виявлення осередків травми:

а) голова, шия, груди, живіт, хребет, таз, кінцівки;

б) шия, груди, живіт, хребет, таз, голова, зовнішні статеві органи, кінцівки;

в) голова, шия, груди, живіт, хребет, таз, зовнішні статеві органи, кінцівки.

3.2.Написання реферату

1. Тема реферату закріплюється викладачем із Тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань (рефератів) з дисципліни «Безпека життєдіяльності» для студентів І курсу денної форми навчання відповідно до номеру студента у списку групи. Протягом тижня після обрання (закріплення) теми за погодженням з викладачем студент може замінити тему. У подальшому самостійна заміна теми не допускається.

2. Підбір літератури студент здійснює самостійно, використовуючи Список літератури, рекомендованої для вивчення дисципліни в цілому та окремих її тем у Планах семінарських занять (навчальна і наукова література а також системні, предметні і алфавітні каталоги та бібліографічні покажчики.

Літературні джерела повинні включати: а) першоджерела з безпеки життєдіяльності; б) закони України; Укази Президента України; постанови кабінету міністрів України та інші державні документи; в) наукові праці (монографії і брошури); г) підручники (навчальні посібники) з безпеки життєдіяльності, екології, екологічного права, ергономіки, охорони праці, психології; словники й енциклопедії; е) статті з фахових журналів – «Право і безпека» (ХНУВС), «Юридична Україна», «Екологія і природокористування», «Безпека життєдіяльності», «Науковий вісник», «Екологія та життя», «Охорона праці» та ін.; є) матеріали наукових конференцій викладачів і студентів; ж) статистичні довідники; з) джерела з електронної інформаційної мережі Інтернет : www.stat.gov.ua; www.rada.gov.ua; www.nbuv.ua та ін.

3. Ознайомившись з літературою, перш за все Необхідно скласти план реферату простий (3-5 питань) або розгорнутий (з розділами і параграфами). Він оформляється на окремому аркуші у формі змісту з зазначенням сторінок.

Структура реферату така:

- титульний аркуш (не нумерується);
- зміст (із зазначенням номерів сторінок);
- вступ (1-1,5 сторінки);
- основна частина (12-15 сторінок);
- висновки (1,5-2 сторінки);
- список використаних джерел.

Загальний обсяг реферату становить приблизно 15-20 сторінок комп'ютерного тексту (поля – зліва, знизу, зверху по 2,5 см, справа – 1 см; шрифт - 14, інтервал - 1,5), або 20-25 рукописних.

Назви розділів і питань плану не повинні збігатися з назвою теми реферату, а в тексті виділяються заголовками жирним шрифтом.

4. Реферат повинен мати фактичний і статистичний матеріал, зібраний із статистичних довідників і повідомлень, звітів підприємств оброблених і згрупований у таблиці, схеми, діаграми, графіки та ін.

5. Робота повинна бути грамотно написана й оформлена. Наведені в тексті цитати, визначення понять, цифри, формули та ін. обов'язково повинні бути оформлені науковими посиланнями на використані джерела таким чином: в квадратних дужках ставиться номер літературного джерела зі списку в кінці роботи і через кому ставиться номер сторінки. Наприклад: [1, с.54] або [3, с.23-26].

6. Список літератури мусить нараховувати не менше 7 найменувань, у т.ч. не більше 1 підручника чи навчального посібника. Він складається за алфавітом з повним описом джерел (прізвища та ініціалів автора, назви роботи, місця видання, видавництва, року, кількості сторінок). Не допускається наявність в списку літератури праць, на які відсутні посилання в тексті.

7. Титульний лист реферату оформляється обов'язково на комп'ютері (за прикладом, наведеним у дод.А).

8. Строк подання реферату на рецензію за тиждень до семінарського заняття, з тематики якого написаний реферат або у крайньому випадку за тиждень до модульного контролю викладачу для перевірки. Захист реферату здійснюється у вигляді доповіді на семінарі або індивідуально – на консультації.

9. Реферат повинен бути виконаний самостійно, з повним розкриттям теми, без плагіату, з обґрунтуванням висновків і пропозицій.

10. Оцінка реферату за національною шкалою „відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно” вноситься до самостійної роботи і враховується у підсумковій оцінці.

11. Кращі реферати, виконані на найбільш актуальні теми, що мають певне теоретичне і практичне значення, можуть бути рекомендовані для публікації у Збірнику студентських наукових праць філії (2 сторінки).

3.3_Анотування наукової статті

Для довідки:

Анотування – процес аналітико-синтетичного опрацювання наукового документа, що полягає у складанні стислої характеристики змісту і призначення документа, основної його теми і мети виконаної роботи.

Бібліографічний опис – результат аналітико-синтетичного опрацювання наукових документів, що полягає у складанні за встановленими правилами переліку відомостей про документ, які дають змогу повністю визначити цей документ і знайти його серед інших з метою використання його у різних видах праць

Анотація (латин. annotatio – зауваження, помітка) – короткий виклад змісту книги, статті, розробки, звіту тощо. Метою анотації є ознайомлення читача із завданням і результатами розробки. Може використовуватись при реферуванні, рекламуванні наступних видань.

Порядок виконання:

1. Знайти наукову статтю на задану тему з дисципліни, що вивчається (за допомогою Інтернет- ресурсів електронний варіант або друкований у бібліотеці).

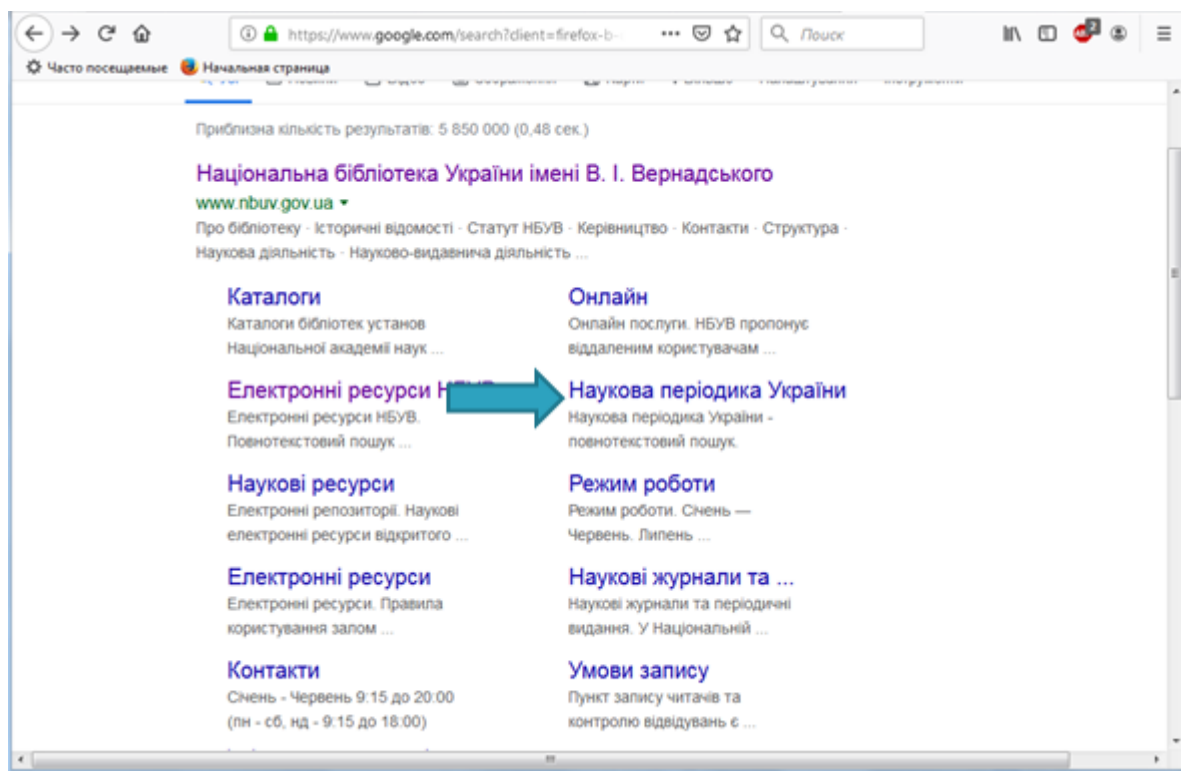

Рис.2

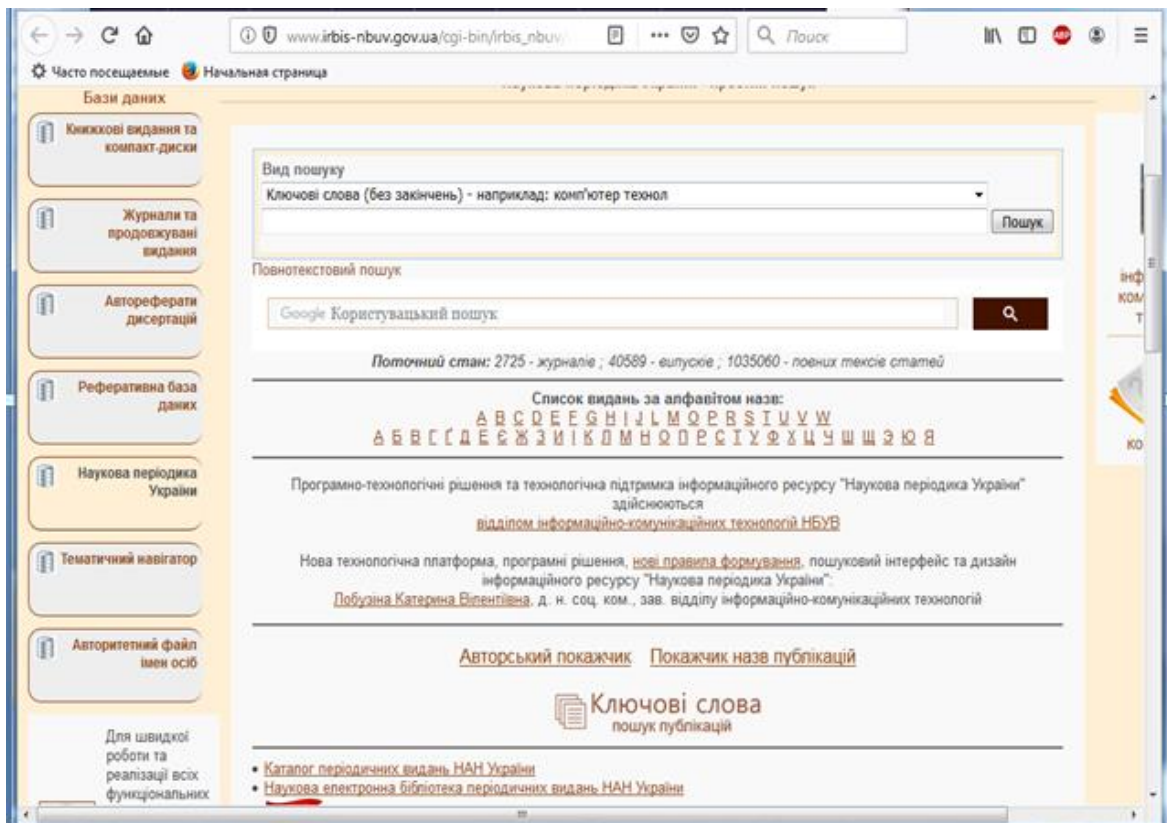

Рис.3

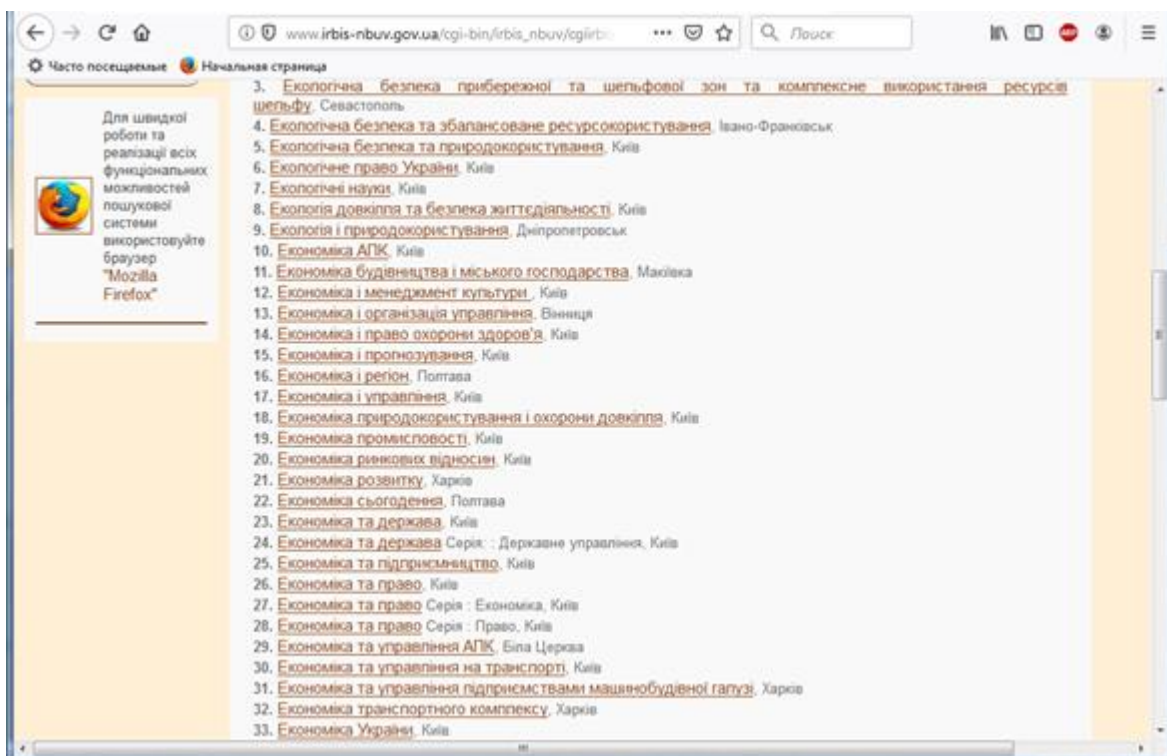

Рис.4 Приклад сторінки наукових періодичних видань на сайті НБУВ на букву «Е»

2. Відкопіювати (роздрукувати) текст статті.

3. Безпосередньо анотування починається з ознайомлення з текстом наукової статті. Потрібно звернути увагу на назву, коротку анотацію, складену автором на початку чи в кінці роботи. Потрібно уважно прочитати вступ, у якому зазначено актуальність дослідження, основну частину, результати дослідження і висновки автора. Потрібно виокремити окремі фрагменти, цитати, які відображають сутність роботи.

Після осмислення тексту і його аналізу у процесі анотування у тексті анотації відображаються усі структурні елементи статті, але їх зміст подається у стислому, концентрованому вигляді з використанням слів-маркерів, що представлені нижче.

4. Обов'язково повинні бути вказані виПланні дані статті (назва періодичного видання, рік, номер, сторінки, або електронна адреса)

Приклад анотації наукової статті.

Анотація на наукову статтю

Тараненко О.О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні. *Мовознавство*. 2001. №4. С.3-19.

Студента(тки) групи _____

_____
Прізвище, ім'я

У статті розглянуто проблеми функціонування української мови в умовах сучасної мовної ситуації в Україні: чинники формування й розвитку її сучасного стану (з кінця 80-х рр.), мовну політику України на загальнодержавному й регіональному рівнях. Докладно проаналізовано ставлення до проблеми вживання української і російської мов різних політичних сил країни, зокрема під час виборчих компаній. Автор простежує зміни в застосуванні української мови різними верствами населення, вивчає сфери її поширення в суспільстві.

Значний інтерес становлять запропоновані першочергові заходи державної мовної політики. Стаття стане у пригоді широкому загалові читачів, насамперед викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто цікавиться проблемами української мови.

Слова-маркери, які рекомендовано застосовувати під час написання анотацій

Акцентовано (<i>особливу увагу</i>)	Метами ... <i>досліджено</i>
Апробовано <i>підПлан</i>	Модифіковано
Аргументовано, що	На базі
Безпосередньо у <i>Полтаві</i>	На конкретних прикладах
Введено в <i>науковий обіг</i>	На основі узагальнення
Вдосконалено <i>статус</i>	На підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано
Виведено <i>формулу</i>	Наведено
Вивчено <i>вплив</i>	Надано оцінку
Виділено <i>операції</i>	Обговорено
Визначено <i>методику, перспективи, шляхи, складові систем, орієнтацію, умови, параметри, напрями, фактори, економічну сутність...</i>	Обґрунтовано <i>необПланність, неможливість, принципи розробки</i>
Викладено <i>заходи, аспекти, авторську інтерпретацію, схему, методику</i>	Обрано метод
Використано <i>документи, акти</i>	Обраховано <i>оптимальну вартість</i>
	Обумовлено
	Окреслено <i>функції</i>

<p>Вирішено <i>проблему</i> Висвітлено <i>питання, проблеми, досвід, роль, місце...</i> Висновки дослідження <i>про склад... можна використовувати у курсах...</i> Висунуто <i>пропозиції</i> Виходячи з цього, Виявлено <i>чинники</i> Віднайдено <i>матеріали</i> Відстеження динаміки розвитку ... підтверджує той факт Вміщено <i>матеріали</i> Впродовж-протягом Враховано Встановлено <i>можливість, провідну роль, критерії</i> Для – з метою До умов – За умов Доведено <i>високу ефективність, результативність,</i> Дозволено Досліджено <i>вплив, властивості</i> Досягнуто За результатами спостережень Задokumentовано Залежно Запропоновано <i>заходи щодо...</i> Зафіксовано Здійснено <i>порівняльний аналіз</i> Знайдено Зроблено висновок З'ясовано</p>	<p>Описано <i>особливості, склад класифікаційної системи</i> Опрацьовано <i>технологію, заходи, архівні матеріали</i> Охарактеризовано Оцінено Підсумовано Підбито підсумки Подано пропозиції Порівняно Представлено <i>концепцію</i> Приділено увагу Проаналізовано <i>сучасний стан, кількість, літературні джерела</i> Продемонстровано Рекомендовано Розглянуто Розкрито <i>зміст, деякі аспекти, суть поняття, природу, сутність</i> Розширено Синтезовано типи Систематизовано Створено <i>базу, методiku</i> Сформульовано завдання, визначення У присутності Уразі Ураховуючи це У систематичному вигляді У ході експерименту <i>обговорено, обгрунтовано</i> Узагальнено досвід Установлено тенденції</p>
--	--

Анотація на наукову статтю

Бібліо-
графічний
опис статті

Прізвище, ініціали автора, назва статті, *назва*

наукового періодичного видання, рік, номер сторінки

Студента(тки) групи _____

_____
Прізвище, ім'я

Текст
анотації

Blank lines for the text of the annotation.

4. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Що таке “безпека життєдіяльності”? Що є предметом вивчення безпека життєдіяльності? Завдання, що ставить перед собою безпека життєдіяльності.
2. Міждисциплінарний характер безпека життєдіяльності, її зв'язок з іншими науками.
3. Безпека. Рівні безпеки.
4. Небезпека. Визначення, класифікація небезпек.
5. Небезпечні і вражаючі фактори: сутність, види. Наведіть приклади.
6. Визначення поняття «надзвичайна ситуація» (НС). Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних або очікуваних збитків. Рівні НС.
7. Дайте визначення терміну “ризик”, «допустимий ризик». Наведіть приклади.
8. Що таке ризик як оцінка небезпеки, категорії серйозності та рівні імовірності небезпек?
9. Система ”людина – життєве середовище” та її компоненти.
10. Середовище: природне, виробниче, побутове, соціально-політичне.
11. Типи діяльності людини та їх характеристика.
12. Фізіологічні особливості організму людини. Характеристика основних аналізаторів БЖД.
13. Характеристика психологічних властивостей людини. Нервова система. Психіка людини і безпека життєдіяльності.
14. Властивості людини: атрибути, риси, якості.
15. Біоритми людини і їх роль в забезпеченні життєдіяльності людини.
16. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості.
17. Негативні фактори, що впливають на здоров'я людини та їх характеристика.
18. Поняття про психоемоційні напруження (стрес).
19. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Стресові стани у людей, що знаходяться в районі НС.
20. Надзвичайна ситуація (НС): загальні ознаки, класифікація за походженням та рівнями.
21. Що відноситься до НС техногенного характеру?
22. Що відноситься до НС природного характеру?
23. Що відноситься до НС соціально-політичного характеру?
24. Що відноситься до НС воєнного характеру?
25. Стихійні лиха: сутність, класифікація.
26. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ і їх наслідки для людини і суспільства. Правила поведінки в умовах небезпеки землетрусу.
27. Характеристика небезпечних метеорологічних явищ і їх наслідки для людини і суспільства. Правила поведінки при ураганах та повенях.
28. Небезпечні гідрологічні процеси і явища і їх наслідки для людини і суспільства.
29. Пожежі у природних екосистемах. Правила поведінки при пожежах.
30. Біологічні небезпеки. Характеристика небезпечних патогенних

- мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей.
31. Біологічні небезпеки. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера, сибірка, чума та ін.). Інфекційні захворювання людини, тварин і рослин.
  32. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори за генезисом і механізмом впливу.
  33. Що таке шум і в чому полягають особливості шумового забруднення?
  34. Вплив вібрації на довкілля і здоров'я людини.
  35. Електромагнітне випромінювання: загальна характеристика і вплив на людину
  36. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу.
  37. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Заходи безпеки при користуванні залізничним транспортом.
  38. Гідродинамічні об'єкти і їхнє призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій).
  39. Забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій. Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.
  40. Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину.
  41. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження.
  42. Режими захисту населення у разі радіаційної аварії. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.
  43. Хімічні речовини: характеристика і класифікація за характером дії на організм людини.
  44. Тероризм: сутність, види, наслідки для суспільства, держави, промислових об'єктів.
  45. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження.
  46. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини.
  47. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі.
  48. Вплив інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.
  49. Засади БЖД в Конституції України. Законодавчі і нормативні акти з безпеки життєдіяльності.
  50. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні.
  51. Роль і завдання ЦЗ України та ДСНС України
  52. ЄДС ЦЗ України: складові, функції
  53. Дії органів місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування, керівництва ОГ щодо захисту об'єкту, персоналу, населення і територій від наслідків НС.

54. Назвіть способи та принципи захисту населення.
55. Дайте характеристику індивідуальних засобів захисту населення.
56. Що відноситься до засобів захисту органів дихання? Призначення та загальна будова фільтруючого протигаза.
57. Що відноситься до засобів захисту шкіри? Призначення та загальна будова загальновійськового захисного комплексу ЗЗК.
58. Організація дозиметричного й хімічного контролю: порядок проведення, прилади.
59. Медичні засоби захисту.
60. Що таке евакуація і як вона проводиться?
61. Назвіть види робіт при проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт. Спеціальна обробка людей, територій, техніки: дезактивація, дегазація, дезінфекція.
62. Принципи надання першої допомоги потерпілим.
63. Вплив електричного струму на організм людини.
64. Що таке фібриляція серця і методи надання допомоги потерпілому, враженому електричним струмом.
65. Надання першої допомоги при враженні блискавкою.
66. Надання першої допомоги потерпілому при ДТП.
67. Надання першої допомоги потерпілому від травматичного шоку.
68. Надання першої допомоги потерпілому при утопленні.
69. Надання першої допомоги потерпілому при отруєнні чадним газом.
70. Надання першої допомоги потерпілому при отруєнні отруйними рідинами.
71. Дії рятувника після надання першої допомоги.
72. Заходи особистої безпеки при наданні першої допомоги потерпілим.

4. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. ДСТУ 2272-2006 „Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять”. URL: https://ammokote.com/wp-content/uploads/2020/08/DSTU_2272_2006.pdf
2. ДСТУ EN ISO 7010:2019 (EN ISO 7010:2012; A1:2014; A2:2014; A3:2014; A4:2014; A5:2015; A6:2016; A7:2017, IDT; ISO 7010:2011; Amd 1:2012; Amd 2:2012; Amd 3:2012; Amd 4:2013; Amd 5:2014; Amd 6:2014; Amd 7:2016, IDT) Графічні символи КОЛЬОРИ ТА ЗНАКИ БЕЗПЕКИ Зареєстровані знаки безпеки. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_en_iso_7010_2019.pdf
3. ДК 019:2010. Класифікатор надзвичайних ситуацій. На заміну ДК 019-2001 ; Чинний від 2011-01-01. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>
4. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0062282-97#Text>

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Кодекс цивільного захисту: Закон України від 02.10.2012 за № 5403-VI. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
7. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. ст.180 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
8. Про забезпечення санітарного і епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 року №4004-XII. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>.
9. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. № 5/98-ВР. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26 березня 1999 року № 284/99. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text>
11. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України (Із змінами, внесеними згідно із Законом від 15.05.2003р. №762-IV (762-15) // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text>
12. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27.02.1991р. №791а-XII. (Редакція від 27.05.2021) // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text>
13. Положення про єдину державну систему цивільного захисту: затверджено постановою КМУ від 9 січня 2014 р. № 11. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>
14. Положення «Про державну службу України з надзвичайних ситуацій»; Указ Президента України від 16.01.2013р. № 20/2013. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/2013?nreg=20%2F2013&find=1&text=%EF%EE%E2%F1%FF%EA%E4%E5%ED%ED%EE%E3%EE&x=-888&y=-15865#n22>
15. Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв'язку у сфері цивільного захисту: Постанова КМ України № 733 від 27 вересня 2017 р. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-%D0%BF>

16. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова КМУ №444 від 26 червня 2013 р. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF>
17. Про державний нагляд за безпечним веденням робіт на підприємствах, в установах, організаціях і у військових частинах військових формувань та органів внутрішніх справ і Служби безпеки України : Постанова Верховної Ради України (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2171-III (2171-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, № 9, ст.38) . // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244/95-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Про затвердження переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки: Постанова Кабінету Міністрів України, Перелік від 04.03.2015 № 83. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/83-2015-%D0%BF>
19. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 223 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-%D0%BF#Text>
20. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: Постанова КМУ від 11 лютого 2015 р. № 96. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF#Text>
21. Про нову гігієнічну класифікацію праці та показники, за якими надаються пільги і компенсації працівникам, зайнятим на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. № 450-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2001-%D1%80#Text>
22. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу: Наказ МОЗ України від 08.04.2014 № 248. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-14#Text>
23. Інструкція про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: Наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 вересня 2016 р. за № 1254/29384 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#n15>
24. Про затвердження Вимог щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями: Наказ Мінсоцполітики України від 14.02.2018 № 207. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-18#Text>

25. [Про затвердження деяких нормативно-правових актів з питань дорожнього перевезення небезпечних вантажів](https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html) : Наказ МВС України від 04 серпня 2018 року №656 [сайт Національної поліції України]. URL : <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html>
26. [Про затвердження Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text) : Наказ МВС України від 09.07.2014 № 653. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text>
27. [Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text) : Наказ МВС України від 31 жовтня 2016 року № 1129 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>
28. [Про затвердження Інструкції про порядок дій органів \(підрозділів\) поліції в разі виявлення радіоактивних, хімічних та ядерних матеріалів або отримання інформації про порушення правил чи незаконне поведження з ними](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text) : Наказ МВС України від 06.09.2017 № 754. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>
29. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text>
30. Про затвердження Мінімальних вимог безпеки і охорони здоров'я при використанні працівниками засобів індивідуального захисту на робочому місці: наказ Міністерства соціальної політики України від 29.11.2018 № 1804 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1494-18#n15>
31. [Про затвердження Положення про інструктажі, навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки в Національній поліції України](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0355-17#Text) : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.02.2017 № 145 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0355-17#Text>
32. [Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15) : Наказ МВС України Форма від 30.12.2014 № 1417. // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15>
33. [Про затвердження порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту](https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html): Наказ МВС України від 11.09.2014 № 934. Офіційний сайт Національної поліції URL: <https://www.npu.gov.ua/about/normativna-baza/pidzakonni-akti.html>
34. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах: Наказ МОЗ України від 09.03.2022 № 441. // База даних

(БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#n36>

35. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці, затверджені Державним комітетом України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 07.02.2008 URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.28937.0>.

Основна

1. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / [В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 308 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10837>
2. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для працівників поліції / О.Ю. Прокопенко, І.В. Власенко, М.Ю. Крепакова; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 364 с.

Допоміжна

1. Андрєєв, С. О. Організаційно-правовий механізм державного управління цивільним захистом на регіональному рівні : Автореф. дис. ... к.держ. упр. : спец. 25.00.02 "Механізми державного управління". Х., 2010. 19 с.
2. Безпека життєдіяльності: Навчально-методичний посібник / [Укладачі: В.І. Кошель, Г.П. Сав'юк, Б.С. Дзундза]. Івано-Франківськ: НАІР, 2015. 107 с. URL: https://kbk.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/51/2018/04/Kurs_Lektsij_BGD_2015-_new.pdf
3. Безпека життєдіяльності : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Примєнко та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhhkhzhkyaoersfkhk-latsuszyeshch.pdf>
4. Безпека людини у сучасних умовах: монографія / В.В. Березуцький, Н.Л. Березуцька, А.О. Богодист та ін.; за заг. ред. проф. В.В. Березуцького. Харків: ФОП Мєзіна В.В., 2018. 208 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/34933>.
5. Березуцький В.В. Основи професійної безпеки та здоров'я людини : підручник / В.В. Березуцький [та ін.] ; під ред. проф. В.В. Березуцького. Харків : НТУ "ХПІ", 2018. 553 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/37199/1/Book_2018_Berezutskyi_Osnovy_prof_bezpeky.pdf
6. Васєнко В.К., Терєніна О.В. Безпека життєдіяльності та її особливості у правоохоронних органах. *Право і безпека: Науковий журнал Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. №1(43). С.213-217. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5773>
7. Домєдична допомога на місці події : практичний посібник / [П.Б. Волянський, А.М. Гринзовський, С.О. Гур'єв та ін.] Херсон : Видавничий

дім «Гельветика», 2020. 224 с. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/9/5/7/9/2020-5-19-112-posibnik.pdf>.

8. Конфліктологія : навч. посіб. / А.І. Берlach, В.В. Кондрюкова, В.О. Криволапчук, О.Г. Поліщук; ОДУВС вид. 2-ге, доповн. Одеса : ОДУВС, 2010. 162 с. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/310/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>
9. Зубар Н.М. Основи фізіології і гігієни харчування: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 336 с. URL: http://boguslav-vpusp.net.ua/images/Files-2018/Osnovu_fiziologii_N.Zubar.pdf
10. Ключко А. М., Собина В. О. Формування правових основ взаємодії органів правоохорони, місцевого самоврядування та Державної служби України з надзвичайних ситуацій. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Сер.: Державне управління*. 2018. Вип. 1(8). С. 424-432. DOI: 10.5281/zenodo.1240814. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5594>
11. Коломієць, Олена, Демченко, Юрій Забезпечення безпеки поліцейських під час зупинення транспортного засобу. *Підприємництво, держава і право*. 2020, №7. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/7/27.pdf> . DOI
12. Лук'янихіна О.А., Афанасенко М.О. Пожежі у природних системах: стан та методи запобігання. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України: VI Всеукраїнська заочна науково-практична конференція* (м. Київ, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 28 квітня 2020 року). К., 2020. С. 98.
13. Лук'янихіна О.А. Діяльність ЄДС ЦЗ в мирний період і в умовах воєнного стану. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України: IX Всеукраїнська заочна науково-практична конференція* (м. Київ, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 28 квітня 2023 року). К., 2023. С.99-100
14. Лук'янихіна О.А. Екологічна безпека та екологічний ризик. Екологічний менеджмент на підприємстві [розділ підр.]/ Менеджмент для магістрів: підручник/ За ред. проф. О.Ф.Балацького та проф. О.М.Теліженка. Суми: ВТД "Університетська книга", 2013. Т. 2. 619с., С.492-510 (Гриф МОН, лист №14.4/18-Г-2924 від 30.12.2008р.)
15. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2010. 384 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Miahchenko_Oleksandr/Bezpeka_zhyttiedialnosti_liu_dyny_ta_suspilstva.pdf?PHPSESSID=eb84590d847f57123690b02c8fd2ef24
16. Особиста безпека поліцейського в умовах дії правового режиму воєнного стану : навч. посіб. /[уклад.: Боровик М. О.; Шутяк І. А.; Ларіонова І. Т., Іншеков М. В.]; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Каф. такт. та спец. фіз. підготовки. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 188 с.
17. Петровська С.А., Лук'янихіна О. А. Правові аспекти захисту населення України від надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану. *Вісник ХНУВС*. № 3, Ч. 2, 2023 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.47>

18. Стиценко Т.Є., Пронюк Г.В., Сердюк Н.М., Хондак І.І. Безпека життєдіяльності»: навч. Посібник. Харків: ХНУРЕ, 2018. 336 с. URL: https://os.nure.ua/wp-content/uploads/2019/05/posibnik-bgd_2018_p.1.pdf

Інформаційні ресурси в інтернеті

2. <http://president.gov.ua/> – офіційне інтернет-представництво Президента України.
3. <http://rada.kiev.ua> – офіційний сайт Верховної Ради України.
4. <http://kmu.gov.ua/>. – офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
5. <https://moz.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України.
6. [http:// mvs.gov.ua](http://mvs.gov.ua) – офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України.
7. <https://npu.gov.ua/> – офіційний сайт Національної поліції України.
8. <http://dsns.gov.ua> – Офіційний сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).
9. <http://www.rainbow.gov.ua/> – офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України.
10. <https://ukraineun.org/> – офіційний сайт постійного представництва України при ООН.
11. <https://niss.gov.ua> – офіційний сайт національного інституту стратегічних досліджень.
12. <http://www.nato.int/> – офіційний сайт Північноатлантичного альянсу (НАТО)
13. Навчальний відеофільм "Особиста безпека працівників поліції "URL: <https://youtu.be/EuY85UtrykA> (Обшук, туберкульоз, затримання) URL: <https://youtu.be/RwikSzmODdg> (наркозалежні- поведінка)